

Stadsövergripande lägesbild

över brottsutvecklingen och
tryggheten i Stockholms stad

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning	6
Otrygga och brottsutsatta platser	7
Unga i riskzon för destruktivt beteende	15
Kriminella miljöer och livsstilar	25
Särskilt utsatta och sårbara brottsoffer	32
Systemhotande brottslighet	37
Slutsatser	41

Sammanfattning

Sedan 1 juli 2023 finns en lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete. En del av ansvaret enligt lagen är att kommunerna inom sitt geografiska ansvarsområde ska ta fram en lägesbild som innehåller en kartläggning av brottsligheten och dess omfattning och konsekvenser. I Stockholms stad tar de elva stadsdelsnämnderna fram varsin lokal lägesbild. De lokala lägesbilderna omfattar de aktuella problemen i området och orsakerna till dessa. En stadsövergripande lägesbild över brottsutvecklingen och tryggheten i Stockholms stad bidrar till en ökad förståelse för de utmaningar staden står inför. Den stadsövergripande lägesbilden identifierar, inom fem prioriterade samverkansområden, trender och riskområden utifrån statistikällor, de lokala lägesbilderna samt annan informationsinhämtning.

I Stockholm har brottslighetens utveckling under 2000-talet präglats av den organiserad brottsligheten och nätverkskriminalitet. Utvecklingen har karaktäriserats av ett ökat antal grova våldsbrott, där ökningen av skjutningar stått i centrum och blivit symbolen för denna brottslighet. Statistik visar att skjutningarna minskat i Stockholms stad sedan 2021, men att nivåerna fortfarande är höga. Tio av elva stadsdelsområden hade under 2024 en skjutning inom sitt geografiska område. Perioden oktober 2024 till januari 2025 har präglats av en större mängd sprängningar. Detonerade sprängningar är ovanliga men skapar stor otrygghet. Måltavlorna är inte endast andra gängkriminella aktörer utan fokus är även anhöriga till nätverksindivider och utpressning mot företag och privatpersoner.

Utöver att skjutningarna har minskat de senaste åren finns flera positiva tecken. Det finns en långsiktig minskning av flera brottstyper såsom skadegörelser, stöld, inbrott samt misshandel och rån. Dessutom uppger en allt mindre andel ungdomar att de har varit inblandade i hot och våldsaktiviteter. Otryggheten, som ökade under 10-talet, har sedan 2020 minskat. Kartläggningar över de öppna drogscenerna indikerar även de en positiv utveckling med ett färre antal öppna drogscener, lägre nivåer av brottslighet och förbättrad trygghet.

Utsattheten och otryggheten varierar samtidigt över staden. Invånare i ytterstadsdelarna och särskilt Skärholmen, Järva och Hässelby-Vällingby är generellt mer otrygga än invånarna på Kungsholmen, Södermalm, i Norra innerstaden och Bromma. Skillnader mellan olika grupper i staden visar att personer med funktionsnedsättning, kvinnor och utlandsfödda utmärker sig med högre otrygghet och oro för att utsättas för brott.

I den digitala miljön är otryggheten hög och antalet brott ökande, särskilt bland unga. Rekrytering till gängkriminalitet sker även den allt oftare digitalt. Utvecklingen inom den digitala brottsligheten kräver en ökad uppmärksamhet samt nya metoder och förmågor bland de brottsförebyggande aktörerna.

Kriminalitet och brottsutsatthet bland ungdomar har generellt minskat, men rekryteringen av unga till kriminella nätverk fortsätter, särskilt i utsatta områden.

Det är avgörande att insatser sätts in tidigt. Antalet orosanmälningar om barn som far illa har ökat kraftigt. Det kan tyda på att fler barn i riskzon upptäcks, men även att fler befinner sig i utsatta situationer. Skillnaderna mellan innerstad och ytterstad är stora. Pojkar med utländsk bakgrund är generellt underrepresenterade bland dem som får stödinsatser från socialtjänsten. Det är vanligare att dessa tackar nej till insatser, vilket pekar på vikten av att fortsätta arbetet för att öka förtroendet för socialtjänsten. Samtidigt är det endast en liten andel av de inledda utredningarna inom socialtjänsten som rör kriminalitet, vilket visar att andra former av utsatthet, till exempel psykisk ohälsa, våldsutsatthet och skadligt bruk och beroende, också behöver prioriteras. Skolan är en viktig skyddsfaktor, men det krävs även insatser inom förskolan och barnhälsovården för att tidigt identifiera riskgrupper.

Staden har flera metoder för att motverka skjutvapenvåld och nyrekrytering till kriminella nätverk. Sociala insatsgrupper (SIG) erbjuder stöd för unga och vuxna att lämna kriminalitet. Unga pojkar som har avslutat SIG-insatser är på liknande nivåer som föregående år, detta samtidigt som stadsdelsnämnderna rapporterar en ökad rekrytering av unga till kriminalitet. Det pekar på vikten av att fortsätta arbetet med ökad spridning och tillgänglighet av sociala insatsgrupper till fler stadsdelsnämnder och fortsatt utveckla arbetet med fokus på kvalitet och uppföljning.

Våld i nära relationer är fortsatt ett stort problem, där psykiskt våld dominerar och kvinnor är särskilt utsatta. Lägesbilden visar på behov av brottsförebyggande åtgärder och tillgängliga stödinsatser för vuxna. Det pekar på vikten av att fortsätta pågående arbete, som exempelvis implementering av *Bryt upp-programmet* där förväntat resultat är bland annat förbättrat stöd för våldsutsatta.

Personer med funktionsnedsättning löper större risk att utsättas för våld och utnyttjas av kriminella. För äldre invånare, men inte enbart, har bedrägeribrotten ökat kraftigt de senaste åren. Dessa bedrägerier sker ofta genom social manipulation online.

Den systemhotande brottsligheten utgör en allvarlig samhällsutmaning och i förlängningen ett hot mot demokratin. Välfärdsbrott bidrar till att finansiera brottsligheten och har fått växande uppmärksamhet. I staden finns flera processer och områden som är särskilt sårbara för välfärdsbrott och kan utnyttjas

på olika sätt. Det finns därför ett generellt behov av tillräckligt med resurser avsätts för att ändamålsenliga kontroller av både leverantörer och föreningar. Det finns även en tydlig förbättringspotential i informationsdelningen av avvikelser mellan nämnder, bolag och externa aktörer, inklusive rättsvårdande myndigheter. Ett mer systematiskt och strukturerat informationsflöde kopplat till både avtalsuppföljningen och tillsynsarbetet minskar risken för att oseriösa leverantörer eller aktörer får fortsätta verka inom stadens verksamheter.

Säkerhetspolisen har höjt terrorhotnivån, och extremismen är mest synlig i form av högerextrema rörelser i staden. Skolor rapporterar en ökad oro för skolattacker, vilket kräver stärkt samverkan mellan myndigheter och ökad medvetenhet om digital extremism.

Lägesbilden visar två särskilda riskgrupper för otillåten påverkan, dels funktioner som genomför myndighetsåtgärder såsom tillsyn eller tvång, dels funktioner som meddelar myndighetsbeslut exempelvis ekonomiskt bistånd. Desinformationskampanjerna är särskilt framträdande i ytterstadsdelarna där medarbetare inom socialtjänsten hängs ut på sociala medier. Kampanjerna innehåller ofta personliga angrepp med namn, bilder och adresser till enskilda medarbetare. Denna utveckling har lett till att fler socialsekreterare känner sig utsatta och otrygga i sitt arbete.

Den samlade analysen visar att brottsutvecklingen kräver fortsatt kraftsamling. Samverkan med Region Stockholm, Polisen och andra centrala aktörer är en förutsättning för att möta dessa utmaningar. Kriminella nätverk anpassar sig och utvecklar nya metoder, vilket gör det nödvändigt att strategiskt och långsiktigt motverka systemhotande brottslighet, rekrytering av unga till kriminalitet och den otrygghet som drabbar utsatta grupper. Ett förstärkt arbete inom dessa områden är avgörande för att skapa en tryggare stad.

Inledning

Sedan 1 juli 2023 finns en lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete. Enligt lagen ska kommunerna inom sitt geografiska ansvarsområde ta fram en lägesbild som innehåller en kartläggning av brottsligheten och dess omfattning och konsekvenser. I förarbetena till lagen anges att en viktig bakgrund till den nya lagstiftningen är att ett kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete bäst bedrivs lokalt där kännedomen om problematiken är som störst. I Stockholms stad finns denna lokala kunskap hos stadsdelsnämnderna varför lägesbilda- och åtgärdsplansarbetet har sin huvudsakliga hemvist i de elva stadsdelsnämnderna. I de lokala lägesbilderna görs en analys av vilka brotts- och trygghetsproblem som är mest framträdande lokalt, deras karaktär och under vilka förhållanden de uppstår. Lägesbilderna omfattar de aktuella problemen i området och orsakerna till dessa.

En stadsövergripande lägesbild över brottsutvecklingen och tryggheten i Stockholm bidrar till en ökad förståelse för de utmaningar staden står inför. Genom en samlad och aktuell överblick av hur brottsligheten utvecklas och hur invånarnas trygghet förändras, möjliggörs ändamålsenliga strategier och prioriteringar som möter invånarnas behov och förväntningar. Denna stadsövergripande lägesbild identifierar trender och riskområden i syfte att belysa fokusområden för att öka tryggheten.

Stadens brottsförebyggande arbete beskrivs i det av kommunfullmäktige antagna Trygghetsprogrammet. I programmet anges inriktningen och processerna avseende lägesbild och åtgärdsplan för stadens nämnder och bolagsstyrelser. Det brottsförebyggande arbetet är även nära knutet till stadens samverkan med Polisregion Stockholm genom en stadsövergripande och elva lokala samverkansöverenskommelser. Det övergripande målet för samverkansöverenskommelsen är att stockholmarnas trygghet ska öka och att den faktiska brottsligheten ska minska. Överenskommelsen pekar ut fem prioriterade områden där samverkan är särskilt påkallad på såväl lokal som central nivå:

- otrygga och brottsutsatta platser
- unga i riskzon för destruktivt beteende
- kriminella miljöer och livsstilar
- särskilt utsatta och sårbara brottsoffer
- systemhotande brottslighet.

Denna stadsövergripande lägesbild presenterar en kartläggning av brottsligheten och dess omfattning och konsekvenser, utifrån samverkansöverenskommelsens fem prioriterade områden. Varje kapitel avslutas med en kortfattad sammanfattning. I rapportens sista kapitel följer lägesbildens viktigaste slutsatser.

Otrygga och brottsutsatta platser

Stadens samverkansöverenskommelse med polisregion Stockholm

Platser som uppvisar problematik med exempelvis öppen narkotikahandel, ordningsstörningar, olovliga bosättningar, skadegörelse och omfattande nedskräpning kräver i hög grad gemensamma insatser från flera samhällsaktörer för att problemen ska kunna åtgärdas. Om ett område har platser med hög brottslighet och otrygghet kan det leda till en negativ spiral då invånare och besökare undviker platsen. Otrygga och brottsutsatta platser löper risk att förlora service och näringsliv samt att kriminell närvaro skapar en arena för nyrekrytering. Det finns även risk att både förtroendet för samhället och den kollektiva förmågan minskar.

Det prioriterade områdets målsättningar är att

1. minska antalet öppna drogsener samt otrygga och brottsutsatta platser
2. minska brottsligheten på öppna drogsener samt befintliga brottsutsatta platser
3. öka tryggheten på öppna drogsener samt otrygga platser.

Att stadens invånare och besökare ska vara trygga i den fysiska miljön är en självklarhet. Detta är dock inte alltid fallet; brottsligheten påverkar det offentliga rummet och hur det uppfattas. För att ge en bild av utvecklingen av området otrygga och brottsutsatta platser beskrivs därför nedan utöver utvecklingen av invånarnas trygghet även utvecklingen av faktorer som påverkar tryggheten, som skjutningar och sprängningar, andra anmälda brott och förekomst av öppna drogsener.

Det dödliga våldet samt skjutningar och sprängningar

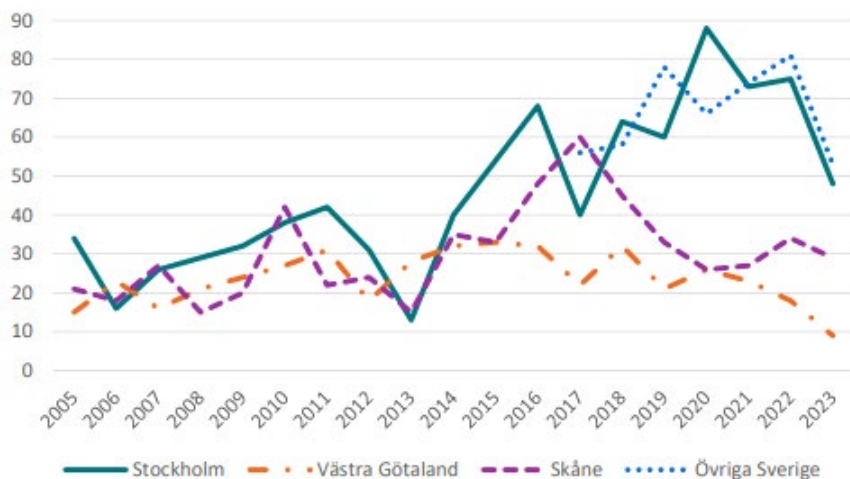
I Sverige har det dödliga våldet legat på i princip samma nivå sedan 1990, dock har tillvägagångssätten skiftat över tid.¹ Sedan 2013 har dödligt våld med skjutvapen ökat medan andra tillvägagångssätt minskat. I en europeisk kontext där skjutvapenvåldet generellt har minskat gör detta Sverige unikt.² En stor andel av skjutvapenvåldet i Sverige är kopplat till den kriminella miljön.³ I Polisregion

¹ Sivertsson, Nilsson och Estrada. (2022). *Färre men värre? En kohortanalys av lagförd våldsbrottslighet bland unga män födda 1985–1999*. Red. J. Sernecki, & A. Rostami. *Det svenska tillståndet – En antologi om brottsutvecklingen i Sverige*. Studentlitteratur.

² Brottsförebyggande rådet. (2021). *Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder. En jämförande studie av nivåer, trender och våldsmetoder* (2021). Rapport 2021:8.

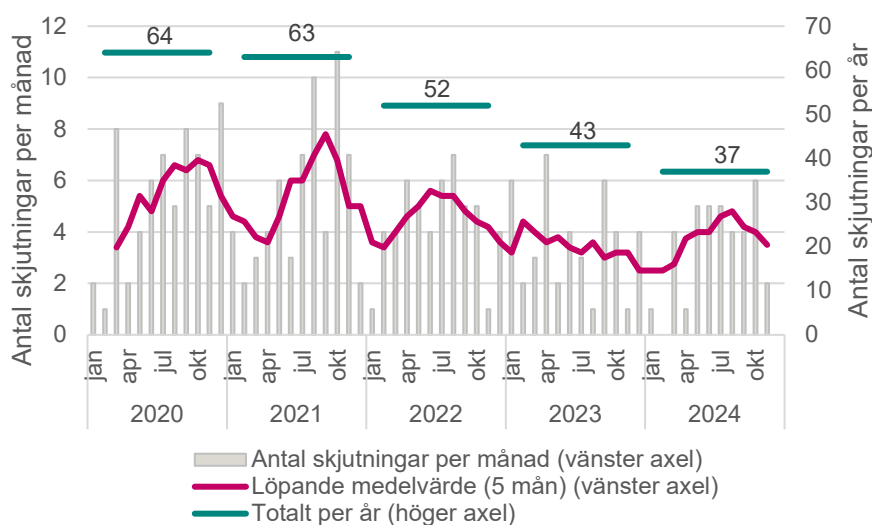
³ Brottsförebyggande rådet. (2024). *Ökningen av skjutvapenvåld i Sverige En studie av skjutvapenvåldets utveckling i kriminell miljö sedan mitten av 00-talet*. Rapport 2024:7.

Stockholm skedde en kraftig ökning av skjutvapenvåldet mellan 2013 till 2021, se figur 1 nedan. Därefter har en minskning skett, men skjutningarna är fortfarande på en hög nivå. Polisregion Stockholms utveckling skiljer sig från övriga storstadsregioner, där Polisregion Västra Götaland har legat på en relativt jämn nivå och under perioden och Polisregion Skåne hade en tidigare topp än Stockholm, med ett minskat antal skjutningar efter 2017.

Figur 1, Antalet skjutningar riktade mot privatperson i Polisregion Stockholm, Polisregion Västra Götaland, Polisregion Skåne och övriga Sverige. Källa: Brå och Polisen⁴.

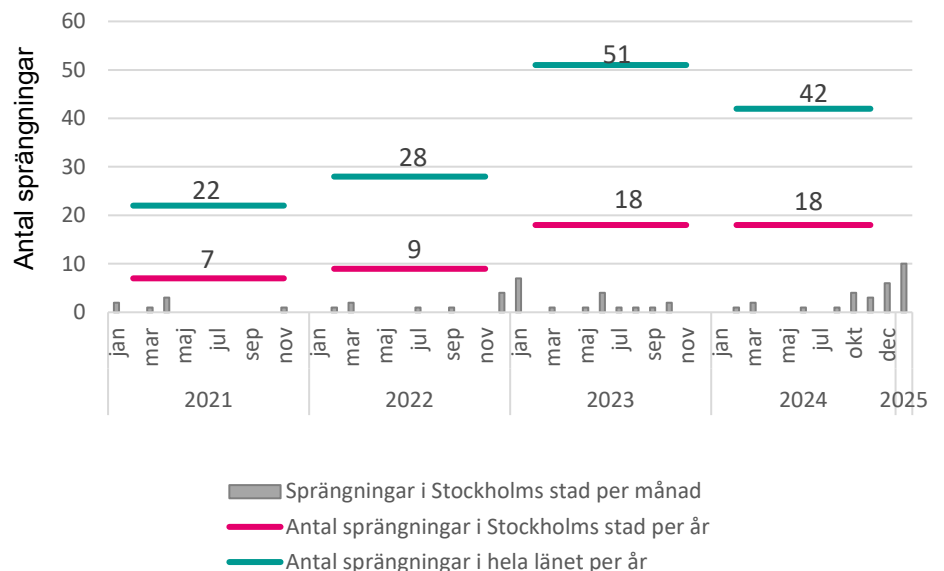
Minskningen av antalet skjutningar i Polisregion Stockholm sedan 2021 återspeglas också i statistiken över skjutningar Stockholms stad, se figur 2 nedan. Antalet skjutningar har minskat kontinuerligt under perioden från 64 skjutningar under 2020 till 37 skjutningar år 2024, vilket innebär en minskning med 42 procent under perioden.

Figur 2. Antalet skjutningar i Stockholms stad. Datakälla: Polisen. Bearbetning: Stockholms stad.

⁴ Brottsförebyggande rådet. (2024). *Ökningen av skjutvapenvåld i Sverige En studie av skjutvapenvåldets utveckling i kriminell miljö sedan mitten av 00-talet*. Rapport 2024:7.

Detonerade sprängningar är ett relativt ovanligt fenomen. Samtidigt har sprängningar en starkt otrygghetskapande effekt och får ofta en stor uppmärksamhet i media. Antalet sprängningar har legat på en relativt låg nivå i både Polisregion Stockholm och i Stockholms stad de senare åren, men perioden oktober 2024 till januari 2025 har präglats av en större mängd sprängningar, se figur 3 nedan. Polisen beskriver att vid ungefär hälften av alla sprängningar i kriminell kontext har den explosiva anordningen innefattat tänd- eller sprängmedel från den civila marknaden.⁵ När tillgången minskat har handgranater till viss del fyllt tomrummet. Sprängningar syftar ofta till att hota och visa på våldskapital; måltavlorna är inte enbart andra gängkriminella aktörer utan anhöriga till nätverksindivider och även utpressning mot företag och privatpersoner förekommer också.

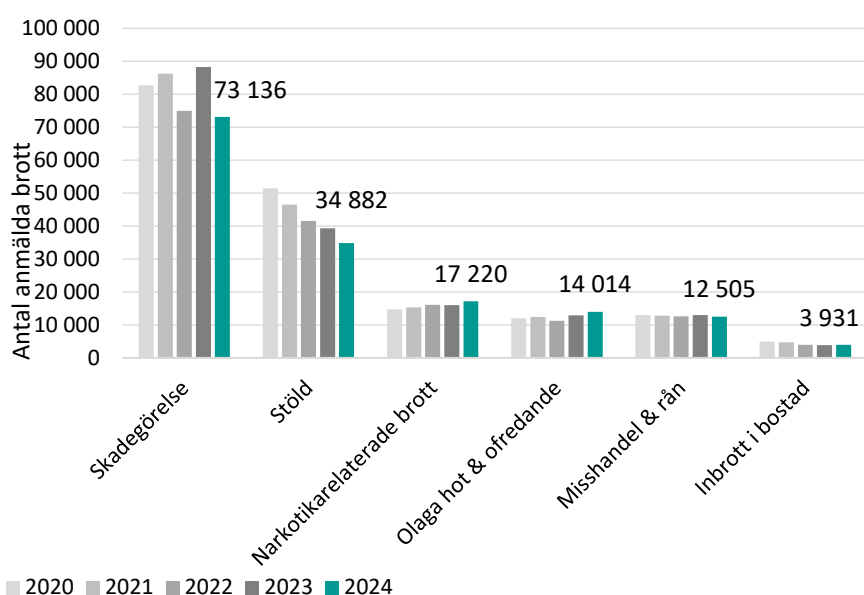
Figur 3. Antalet detonerade sprängningar i Stockholms stad och Stockholms län, januari 2021 t.o.m. januari 2025 per 28/1. Datakälla: Polisen. Bearbetning, Stockholms stad.

Utveckling av anmälda brott

Det finns brott som särskilt påverkar tryggheten i vardagen för de som bor, vistas och verkar i ett område. Brottstyperna skadegörelse, inbrott i bostad, olaga hot och ofredande, rån och dråp, narkotikarelaterade brott, stölder, misshandel samt sexualbrott är särskilt betydelsefulla för människors trygghet. Figur 4 nedan beskriver utvecklingen för respektive brottskategori sedan 2020. Utvecklingen av sexualbrott fångas i det prioriterade området *Särskilt utsatta och sårbara brottsoffer*.

⁵ Polisen. *Framgångsrikt arbete mot sprängningar i den kriminella miljön*. Publicerad 2024-09-09. [Hämtad: 2025-02-26]

Skadegörelsebrott är betydande till antalet och med stor variation mellan olika månader. Antalet anmälda skadegörelsebrott minskade kraftigt 2022, för att sedan öka år 2023 och därefter minska 2024. Det är därmed svårt att dra slutsatser om en tydlig trend. Antalet anmälda stölder har minskat kontinuerligt sedan år 2020, däremot har antalet anmälda narkotikarelaterade brott ökat. Antalet anmälda brott inom misshandel och rån var 2024 det lägsta under perioden, samtidigt kan ingen entydig trend utläsas för perioden 2020 till 2024. Gällande olaga hot och ofredande minskade de anmälda brotten mellan 2020 och 2022, därefter noteras ökning för både 2023 och 2024. De anmälda inbrotten i bostad har minskat succesivt från 2020 till 2024.

Figur 4. Antal anmälda brott i Stockholms stad uppdelat på olika brottskategorier. Siffror i figuren motsvarar 2024 års anmälda brott. Datakälla: Polisen. Bearbetning, Stockholms stad.

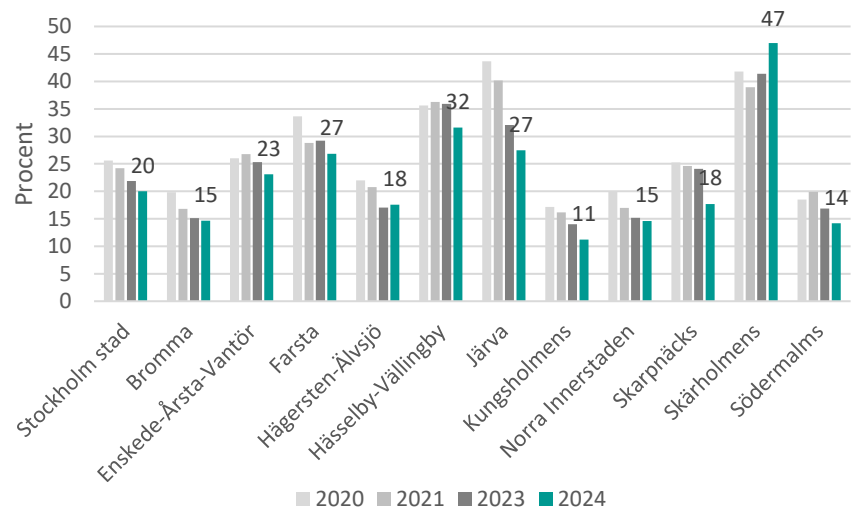
Invånarnas otrygghet

Invånarnas otrygghet går att följa i stadens mätningar sedan 2008. Stockholms stads trygghetsmätning, som genomförs var tredje år, visar att invånarnas otrygghet ökade mellan 2011 och 2017. Sedan 2020 genomförs en regional trygghetsmätning, vilken visar på nedgångar avseende invånarnas otrygghet.

Otryggheten har enligt den regionala trygghetsmätningen minskat i de flesta av Stockholms stadsdelsområden under perioden 2020 till 2024, se figur 5. Andelen mycket eller ganska otrygga eller som inte alls gick ut sent på kvällen år 2024 var i Stockholms stad 20 procent, vilket är en minskning med 6 procentenheter sedan 2020.⁶

⁶ Stockholms stads medborgarundersökning indikerar, till skillnad från den regionala trygghetsmätningen, att otryggheten ökade 2024 jämfört med 2023.

Skillnaden mellan olika stadsdelsområden är dock fortsatt stor. Invånare på Kungsholmen, Södermalm och Norra innerstaden är minst otrygga i sitt bostadsområde år 2024 medan invånare i Skärholmen är mest otrygga 2024. Skärholmen är även det stadsdelsområde med tydligast ökad otrygghet 2024; 2024 ökade otryggheten med 6 procentenheter jämfört med 2023.

Figur 5. Andel invånare som känner sig mycket eller ganska otrygga samt de som helt avstår från att gå ut på grund av otrygghet. Siffror i figuren motsvarar 2024 års nivå. Källa: regional trygghetsundersökning.

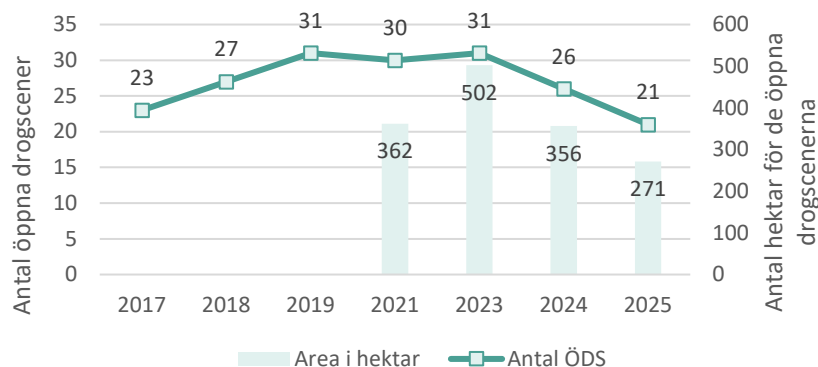
Skillnader mellan olika grupper i staden visar att framför allt personer med funktionsnedsättning, kvinnor och utlandsfödda utmärker sig med högre otrygghet och oro för att utsättas för brott. Detta gäller särskilt gruppen med funktionsnedsättning, där skillnaderna är både mer systematiska och nivåerna av otrygghet högre. Personer med funktionsnedsättning upplever också högre grad av ordningsproblem och utsatthet för brott.

Öppna drogcener

Sedan 2017 pågår en regional samverkan kring problematiken med öppna drogcener i Stockholms län. Arbetet syftar till att minska antalet öppna drogcener och därmed minska tillgången till narkotika på gator och torg. En öppen drogscen är en geografisk, bestående plats där bruk och försäljning av narkotika sker offentligt och uppfattas som problematisk av myndigheter eller allmänheten. 2025 års kartläggning visar att öppna drogcener finns i åtta av stadens elva stadsdelsområden och att både antalet öppna drogcener och den geografiska ytan har minskat (se figur 6 nedan)⁷.

Detta innebär att jämförelsen mellan 2023 och 2024 i den regionala trygghetsmätningen ska tolkas med viss försiktighet.

⁷ Länsstyrelsen (2025). *Antalet öppna drogcener i länet minskar för tredje året i rad*. <https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/om-oss/pressrum/nyheter/nyheter--->

Figur 6. Utvecklingen av de öppna drogscenerna i Stockholm stad. Vänster axel och linjen beskriver antalet öppna drogscener och höger axel med staplar beskriver hur Stockholms stads drogscener sammantaget har utvecklats i storlek (måts sedan 2021).

Stadsdelsnämnderna Hägersten-Älvsjö, Skarpnäck och Farsta blev i 2025 års kartläggning av med deras respektive öppna drogscen. Det har heller inte tillkommit nya öppna drogscener 2025. Dock finns några öppna drogscener 2025 som är till ytan större jämfört med 2024. Utöver de stadsdelsnämnder som har blivit av med sina öppna drogscener noteras i Järva och Enskede-Årsta-Vantör en tydlig positiv utveckling med färre öppna drogscener. I Järva upphörde två öppna drogscener, Dragörgränd och Nordkapskatan Husby, i samband med 2024 års kartläggning och Sibeliusgången upphörde i kartläggningen 2025. Av de kvarvarande tre öppna drogscenerna i stadsdelsområdet är den sammanlagda bedömningen att de utvecklats i positiv riktning.

Generellt noteras en högre koncentration av vålds- och narkotikabrott inom de öppna drogscenerna jämfört med annan mark i staden. Gullmarsplan, fokusområde Klara och centrala Södermalm är de mest utsatta platserna sett till koncentrationen av vålds- och narkotikabrott. Större centrumområden i ytterstadsdelarna som även är öppna drogscener – Vällingby, Skärholmen, Rågsved och Högdalen – drabbas av många vålds- och narkotikabrott. Skärholmen och Hässelby-Vällingby utmärker sig med flera öppna drogscener med negativ utveckling, sett till antalet narkotikabrott, brott mot knivlagen och våldsbrott.⁸

Utifrån stadsdelsområdenas lokala lägesbilder ges både generella och lokala förklaringar till vad som präglar och bidragit till utmaningarna på de lokala drogscenerna. Gemensamt är att de öppna drogscenerna är knutpunkter som ökar risken för brott som narkotikahandel och våldsbrott.

stockholm/2025-03-27-antalet-oppna-drogscener-i-lanet-minskar-for-tredje-aret-i-rad.html. Publicerad: 2025-03-27

⁸ Öppna drogscener. (2025). *Kartläggning och uppföljning i Stockholms län 2024*. Samverkan Stockholmsregionen. ISBN: 978-91-7937-328-3

Stockholmare som bor i eller nära en öppen drogscen är otryggare än andra stockholmare. 2024 uppgav 28 procent av de som bodde i en stadsdel med en öppen drogscen att de kände sig otrygga, jämfört med snittet i staden på 20 procent. Det finns en tydlig skillnad i otrygghet utifrån den boendes avstånd till närmaste öppna drogscen. Ju närmare personen bor en öppen drogscen, desto mer otrygg. Noterbart är samtidigt att otryggheten har minskat i stadsdelar där det finns öppna drogscener.

Otrygghet online

I takt med att våra liv i högre utsträckning utspelar sig digitalt ökar även kriminaliteten och tillhörande utmaningar på den digitala arenan. Nationell brottsstatistik och trygghetsmätningar indikerar att flera mängdbrott som sker på fysiska platser minskar, medan digitala brott som exempelvis bedrägerier ökar. Rekrytering till gängkriminalitet ökar i den digitala miljön och brott mot unga på internet blir vanligare.

Internetstiftelsen undersöker varje år svenskarnas tillvaro på nätet.⁹ Resultat för 2024 visar att sju procent av de som är 12 år eller äldre har drabbats av näthat. Åldersgruppen 12 till 19 är den grupp som drabbas i högst utsträckning, var femte ungdom beskrev att de utsatts för näthat. Nästan var fjärde tonårspojke är drabbad och var sjätte tonårsflicka. Personer med funktionsnedsättning eller funktionsvariation drabbas i högre utsträckning av näthat jämfört med befolkningen i stort. Enligt en enkätundersökning från Sverok har nästan tre av fyra personer som spelar internetbaserade spel upplevt negativa eller toxiska kommentarer mot sig.¹⁰

Farsta rapporterar i sin lägesbild att unga personer är särskilt utsatta för brott via sociala plattformar och tenderar att vara tveksamma till att anmäla. Vidare framgår i Farstas lägesbild en rädsla för hämndaktioner om förövare pekas ut, vilket leder till ovillighet att vittna eller delta i polisen förundersökningar. För unga brottsoffer är det ofta extra svårt att medverka i en eventuell rättegång, och detta gäller särskilt brott som sker via sociala medier eller i den digitala världen.

Sammanfattande analys

Tryggheten i Stockholms stad har på många håll förbättrats men skillnader mellan stadsdelsområden och utsatta grupper kvarstår. Medan skadegörelse, stölder och misshandel minskar, kvarstår skjutningar och sprängningar på höga nivåer vilket skapar stor otrygghet. Minskningen av vissa brottstyper är positiva signaler,

⁹ Internetstiftelsen. (2024). *Svenskarna och internet*.

¹⁰ Sverok. (2023). *Extremister i gamingvärlden. Svenska barns upplevelser av antidemokratiska rörelser på spelplattformar*.

men den ökade förekomsten av grova våldsbrott kräver fortsatt fokuserat, långsiktigt och uthålligt arbete. Sedan 2023 syns en positiv utveckling när det gäller öppna drogsener, där både antalet drogsener och den totala arean som klassas som drogscen minskat. Medan Farsta, Skarpnäck och Hägersten-Älvsjö helt blivit av med sina drogsener och Järva och Enskede-Årsta-Vantör visar en positiv utveckling, har brottsligheten på drogscenerna i Skärholmen och Hässelby-Vällingby ökat. Otryggheten är störst bland kvinnor, utlandsfödda och personer med funktionsnedsättning. Samverkan mellan polis, socialtjänst och frivilligorganisationer är avgörande. Det är särskilt viktigt att samverka kring vårdinsatser för personer med skadligt bruk och beroende. Ökade brott mot unga online kräver nya förebyggande strategier i den digitala miljön.

Unga i riskzon för destruktivt beteende

Stadens samverkansöverenskommelse med polisregion Stockholm

Unga i riskzonen för destruktivt beteende är ett prioriterat område för Stockholms stad, inte minst utifrån den ökade förekomsten av unga personer i gängrelaterad brottslighet och våldspiralen som påverkat staden.

Det prioriterade områdets målsättningar är att

1. så få barn och unga som möjligt utvecklar destruktivt beteende
2. allvarligheten i ett utvecklat destruktivt beteende ska vara så låg som möjligt
3. de unga som ändå utvecklar destruktivt beteende ska upptäckas tidigt och erbjudas insats.

Det är betydligt lättare att förhindra uppkomsten av ett negativt beteende än att bryta en redan påbörjad destruktiv och normbrytande utveckling. Insatser för att stödja unga i riskzon och förebygga deras väg in i destruktivt beteende bygger på en förståelse för de sociala och ekonomiska faktorer som gör vissa grupper mer utsatta. Lägesbilden beskriver utifrån barn och ungas riskfaktorer hur den psykosociala hälsan, skolresultaten och ungdomars alkohol- och droganvändning utvecklas. Därutöver beskrivs utvecklingen av orosanmälningarna samt deltagande i gängbrottslighet och övrig brottslighet bland barn och ungdomar.

Barn och ungas riskfaktorer

Barn och unga i riskzon för att rekryteras till kriminalitet har ofta ett normbrytande beteende och har inte sällan varit föremål för insatser från socialtjänsten. De som lockas till gängen har ofta flera riskfaktorer att hantera. Bland dessa riskfaktorer återfinns individuella och familjerelaterade faktorer, men även mer strukturella aspekter. De mest framträdande riskfaktorerna är egna kognitiva svårigheter orsakade av olika typer av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), problematiska familjeförhållanden och våld i hemmet, föräldrar med låg grad av arbetsmarknadsanknytning och skolmisslyckanden. Andra centrala riskfaktorer är att befinna sig i en socialt utsatt omgivning där gäng finns eller att ha kamratkretsar där brott redan förekommer.

Att från låg ålder exponeras för kriminella miljöer innebär en större risk att dras in i kriminalitet. I vissa områden i Stockholm är unga särskilt utsatta för negativ påverkan från kriminella nätverk som rekryterar ungdomar, ofta för narkotikaförsäljning eller transport av droger och vapen. Det innebär att förtroendet för myndigheter och samhällsfunktioner riskerar att vara lägre i vissa bostadsområden vilket kräver särskilda insatser.

Ytterstadsdelarna uppvisar en större koncentration av riskfaktorer än innerstaden, vilket innebär att det förekommer en högre risk att barn, ungdomar eller unga vuxna utvecklar destruktiva beteenden. Unga personer i ytterstadsdelarna är därför mer exponerade för riskfaktorer och löper därmed högre risk att dras in i kriminalitet.¹¹

Utvecklingen av den psykosociala hälsan

Pojkar och flickor med normbrytande beteendemönster är en grupp som förutom kriminalitet i vuxen ålder också löper ökad risk för psykisk och somatisk ohälsa, skadligt bruk och beroende och tidig död.¹² Antalet barn och unga som får en NPF-diagnos har ökat kraftigt de senaste åren. För diagnosen ADHD har andelen barn och unga som har fått diagnosen ökat med 50 procent mellan åren 2019–2022.¹³ Statistik över utvecklingen i Stockholms stad saknas men indikationerna från verksamheterna är att samma ökning kan noteras i Stockholms stad. Forskning visar även att neuropsykiatriska diagnoser som ADHD, men också drogberoende och depression, är riskfaktorer för kriminellt beteende.¹⁴ Stockholmsenkäten, som mäter elevers levnadsvanor i årskurs 9 och årskurs 2 i gymnasiet, beskriver en nedåtgående trend i elevernas psykosomatiska hälsa sedan början av 2000-talet.¹⁵ I 2024 års mätning har dock den psykiska hälsan förbättrats jämfört med mätningen 2022, och särskilt bland flickor. Resultaten visar tydligast skillnader mellan pojkar och flickor, inte mellan elever från olika bostadsområden.

Samverkan och tidiga insatser är något som stadsdelsnämnderna, i sina lokala lägesbilder, beskriver som avgörande för att vända negativa trender och stärka skyddsfaktorerna kring barn och unga. För att möjliggöra att så få individer som möjligt utvecklar ett destruktivt beteende utifrån existerande och kända riskfaktorer är det av vikt att stärka samverkan inom staden och med andra myndigheter och aktörer. För individer med psykisk ohälsa och neuropsykiatriska diagnoser pekar de lokala lägesbilderna på ett utökat behov av en välfungerade samverkan med regionens verksamheter.

¹¹ Socialförvaltningen. (2024). *Socialtjänstrapport 2023*. Stockholms stad: Socialförvaltningen.

¹² Socialstyrelsen. (2021). *Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott Kunskapsstöd med rekommendationer för socialtjänstens arbete med barn 6–17 år*. ISBN 978-91-7555-573-7.

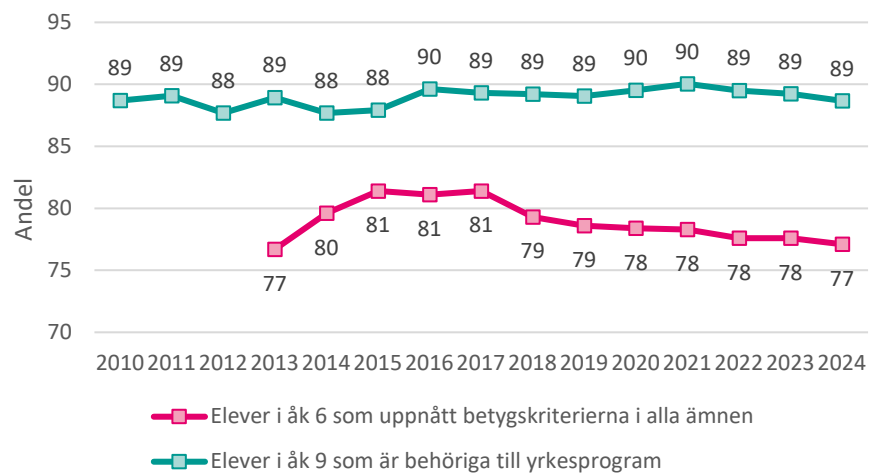
¹³ Socialstyrelsen. (2023). *Diagnostik och läkemedelsbehandling vid adhd. Förekomst, trend och könsskillnader*.

¹⁴ Forskning.se. *Psykisk ohälsa bland unga kan öka risken för kriminalitet*. 2024-04-19. [Hämtad den 2025-02-28].

¹⁵ Socialförvaltningen. (2023). *Stockholmsenkäten - Stadsövergripande rapport*. Dnr:2023/616. Stockholms stad: Socialförvaltningen.

Skolresultat

Godkänd skolgång är centralt för att minska risken för att unga utvecklar ett destruktivt beteende. Figur 7 nedan visar att det 2024 var 77 procent av eleverna som uppnådde betygskriterierna för godkänt i alla ämnen i årskurs 6, vilket innebär att 23 procent inte gjorde det. Sett över en tioårsperiod har resultatutvecklingen i årskurs 6 succesivt försämrats. I årskurs 9 har andelen som är behöriga till ett yrkesprogram varit relativt stabil över tid, med omkring 90 procent som saknar behörighet.

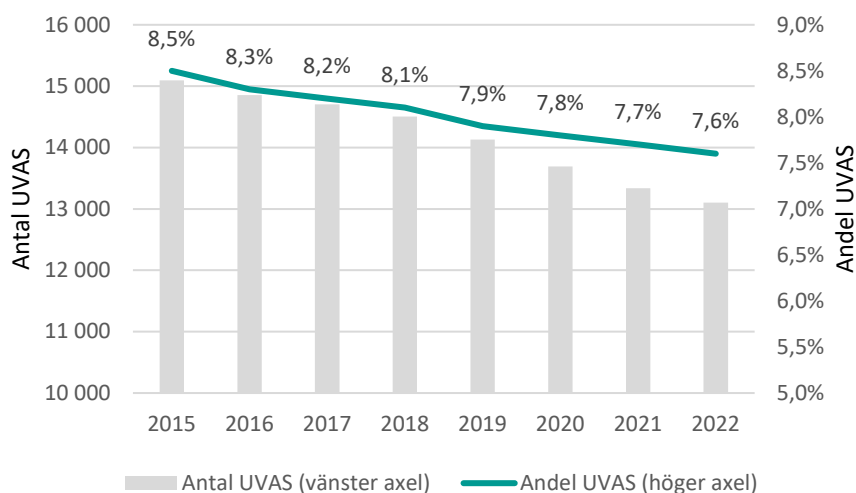
Figur 7. Andel elever i åk 6 som uppnått betygskriterierna i alla ämnen och andelen elever i åk 9 som är behöriga till yrkesprogram. Båda indikatorerna avser elevens hemkommun.

Elevernas socioekonomiska förutsättningar har stor betydelse för skolresultaten. Över tid har skillnaden i andelen godkända elever utifrån respektive skolas socioekonomiska status minskat, vilket framförallt förklaras av högre resultat för skolor med lägst socioekonomisk status. 2024 försämrades emellertid resultaten och de socioekonomiska skillnaderna ökade. Vidare har elever med svensk bakgrund ett högre genomsnittligt meritvärde än de med utländsk bakgrund. Det är också tydligt att elever som bor med båda sina föräldrar klarar sig bättre än elever som bor med ensamstående föräldrar.

Gruppen ungdomar som varken arbetar eller studerar (UVAS¹⁶) har minskat succesivt över tid, både sett till antalet och andelen i befolkningen. Mellan 2015 till 2022 har andelen UVAS av samtliga 16–29-åringar i staden minskat från 8,5 till 7,6 procent, se figur 8 nedan. Det är fler män än kvinnor som varken arbetar eller studerar; år 2022 utgjordes gruppen av 43 procent kvinnor och 57 procent

¹⁶ UVAS definieras som: unga mellan 16 och 29 år som är folkbokförda i Sverige och under ett helt kalenderår men som inte haft arbetsinkomster över ett basbelopp (48 300 kr 2022) och heller inte haft studiemedel, varit utbildningsregistrerad eller studerat vid SFI mer än 60 timmar.

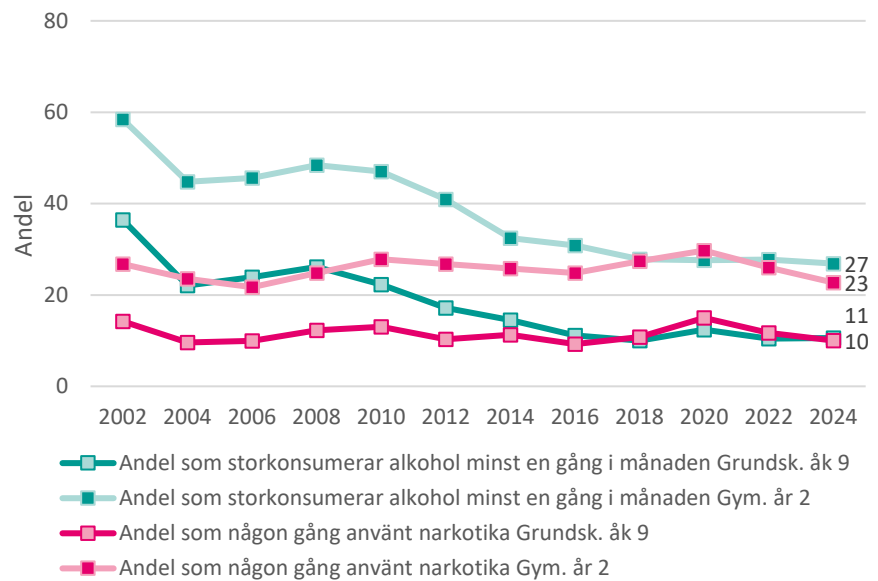
män. Andelen inrikes födda i gruppen är lika stor som andelen utrikes födda, vilket innebär en överrepresentation av utrikes födda i förhållande till befolkningen i stort.

Figur 8. Antal ungdomar som varken arbetar eller studerar (UVAS) i Stockholms stad och andelen UVAS av det totala antalet 16–29 åringar i Stockholms stad.

Alkohol- och droganvändning

Alkohol- och droganvändning är riskfaktorer för normbrytande beteenden. Alkoholkonsumtionen bland Stockholms ungdomar har minskat kraftigt sedan början av 2000-talet, men denna trend har planat ut sedan 2018 (se figur 9 nedan). Andelen elever som uppger erfarenhet av narkotikabruk har varit relativt stabil de senaste 20 åren. Samtidigt brukar de ungdomar som använder narkotika den mer frekvent än tidigare. Sniffning och boffning (framförallt lustgas) har ökat i frekvens och i antal elever som använder det. Spel om pengar har blivit vanligare under senare år, särskilt bland pojkar, och även de spelrelaterade problemen. Narkotikabruk är nära kopplat till annan brottslighet vilket förvärrar trygghetssituationen i vissa stadsdelsområden. Narkotikarelaterade brott, både innehav och distribution, är ett fortsatt problem i Stockholm.

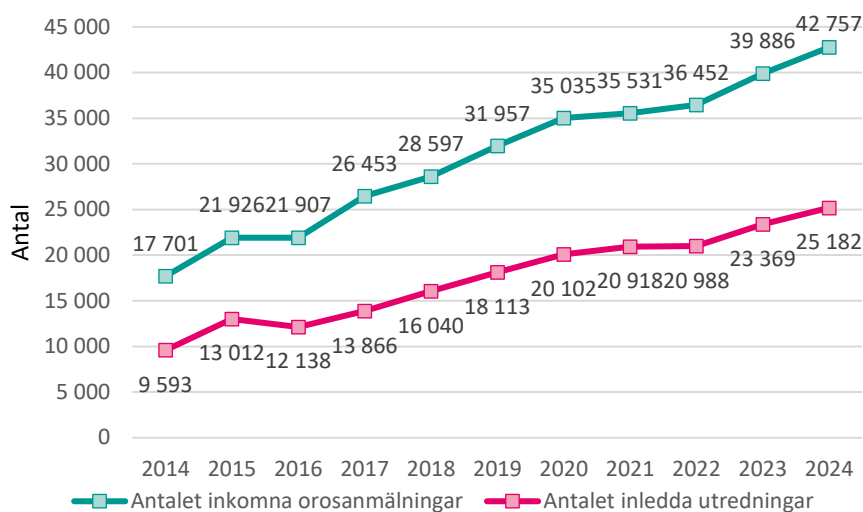

Figur 9. Andel ungdomar som storkonsumerar alkohol och har någon gång använt narkotika (med narkotika avses t ex hasch, marijuana, amfetamin, ecstasy, LSD, kokain, heroin och GHB). Data: Stockholmsenkäten.

Utveckling av orosanmälningar

Orosanmälningar är grunden för att staden ska upptäcka att ett barn far illa. Tröskeln för när en orosanmälan om barn till socialtjänsten ska göras är låg – en anmälan ska göras vid en misstanke om att barnet far illa. Alla som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa bör anmäla det till socialtjänsten. Vissa myndigheter, anställda och yrkesverksamma är enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, skyldiga att anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att barn far illa.

Antalet orosanmälningar har ökat kontinuerligt i Stockholms stad, se figur 10 nedan. Ökningen av orosanmälningar är högre än befolkningstillväxten i målgruppen. Staden har gjort insatser för att öka antalet orosanmälningar, varför antalet orosanmälningar inte direkt ska likställas med utvecklingen för barn och unga. År 2024 ökade antalet anmälningar i Stockholms stad med 7,2 procent jämfört med 2023, vilket är en något mindre ökning än 2023. Fler orosanmälningar har under senare år kopplats till en redan pågående utredning, vilket indikerar att flera olika anmälare uppmärksammar samma barn.

Figur 10. Antalet inkomna orosanmälningar och antalet inledda utredningar för Stockholms stads socialtjänst för perioden 2014–2024 utifrån stadens sociala system. Antalet inledda utredningar anmälningar som hanterats inom ramen för utredning antingen genom att ny utredning inletts eller genom att anmälan kopplats till (tillförts) en pågående utredning.

Socialstyrelsen har följt upp och analyserat utvecklingen avseende orosanmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa på det nationella planet. Socialstyrelsens kartläggning visar att anmälningarna ökade med 27 procent i landets socialtjänster mellan 2018 till 2021.¹⁷ Socialstyrelsen menar att det finns flera samverkande orsaker bakom ökningen av anmälningar, däribland en ökad medvetenhet om barns rättigheter som förstärktes i samband med att FN:s barnkonvention blev till svensk lag år 2020. De senaste årens fokus på förebyggande socialt arbete med barn och unga i riskzon för en ogynnsam utveckling anses också vara en bidragande orsak.

Det är stora skillnader mellan antal anmälningar som mottogs i respektive stadsdelsnämnd under 2024. Det inkom betydligt färre anmälningar till stadsdelsnämnderna i innerstaden jämfört med ytterstaden trots liknande invånarantal. Socialstyrelsens kartläggning visar att antal anmälningar per barn är väsentligt högre i kommuner i vilka befolkningen har låga inkomster och svag arbetsmarknadsanknytning, jämfört med kommuner med högre socioekonomisk status. Samma samband gäller alltså även inom Stockholms stad.

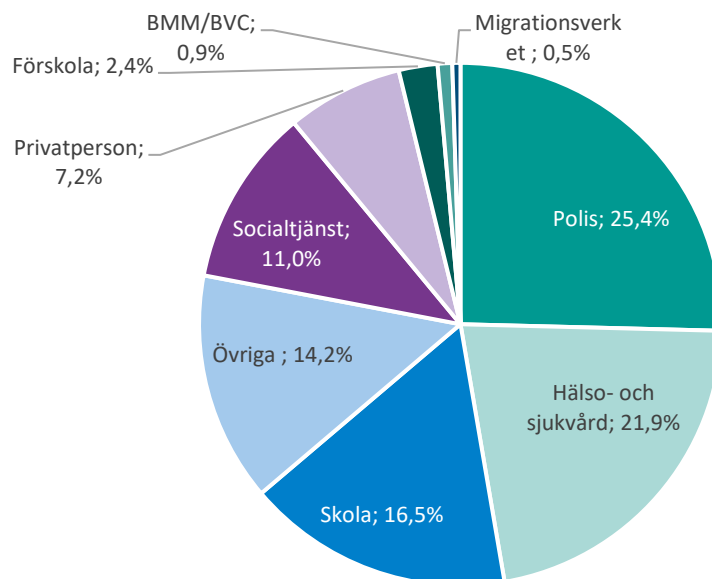
Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har analyserat den sociala barn- och ungdomsvården och huruvida tillgången till socialtjänstens insatser sker på lika villkor. Analysen konstaterar att pojkar med utländsk bakgrund var den grupp som bedömdes vara i minst behov av stöd från socialtjänsten och den grupp för vilka

¹⁷ Socialstyrelsen. (2022). *Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa 2021. Uppföljning och analys av utvecklingen*. ISBN 978-91-7555-595-9.

samtycke till insatser saknades i störst utsträckning. Skillnaden i beslut om insatser mellan utlandsfödda pojkar och andra barn som hade behov av insats förklaras av att socialtjänsten i större utsträckning motiverat beslutet – att insats inte beviljas – med att samtycke till insatsen saknats.¹⁸

Stockholms stads socialtjänst deltar tillsammans med 134 kommuner och stadsdelar i en nationell uppföljning av omställningen till nya socialtjänstlagen, NUSO. Forskningsstudien NUSO visar att i cirka 29 procent av utredningarna där socialtjänsten bedömt ett behov av insats saknas samtycke från en vårdnadshavare.

Förskolan och skolan är viktiga aktörer vad gäller att upptäcka barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa. Det finns anmälningsskyldiga verksamheter som kan upptäcka omsorgsbrister bland de yngre barnen, exempelvis personal på förskola, barnavårdscentraler (BVC) eller barnmorskemottagningar (BMM). Dessa grupper står endast för en liten andel (3,3 procent) av de totala anmälningarna till socialtjänsten (se figur 11). Så tidiga anmälningar som möjligt är av vikt för att socialtjänstens insatser ska kunna ge så stor effekt som möjligt.

Figur 11. Andel inkomna anmälningar per kategori uppgiftslämnare 2024 i Stockholms stad.

För anmälningar avseende svårigheter hos barnet självt följer anmälningsorsakerna i stort sett de yrkesverksammas profession. Detta märks genom att skolan i störst utsträckning anmäler oro för

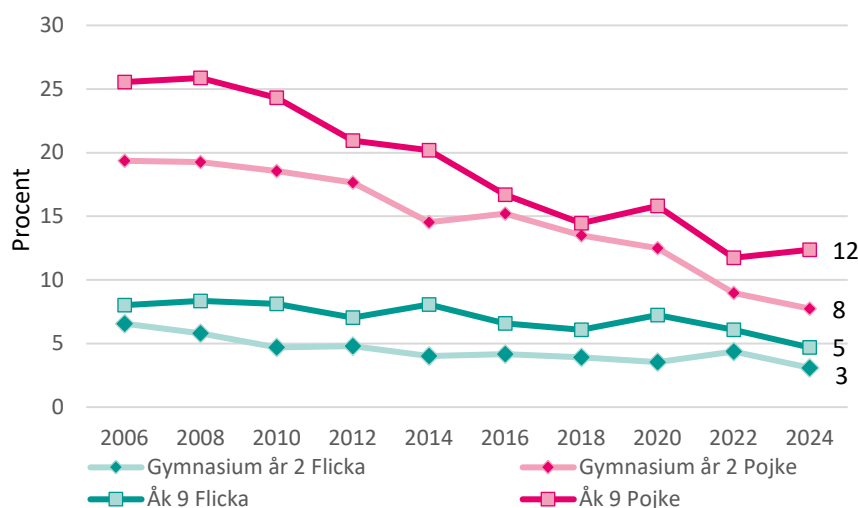
¹⁸ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. (2018). *Lika läge för alla? Om omotiverade skillnader inom den sociala barn- och ungdomsvården*. Rapport 2018:10. Stockholm: Vårdanalys.

skolsociala problem, Polismyndigheten för beteendeproblem, förseelser eller annan brottslighet och hälso- och sjukvården för psykisk ohälsa. Resultat från forskningsstudien NUSO visar att 4,4 procent aktualiserades till stadens socialtjänst på grund av barnets egen kriminalitet eller kriminellt umgänge under perioden 1 oktober 2023 till 31 mars 2024.

På nationell nivå visar resultat att egen kriminalitet eller kriminellt umgänge utgör 5 procent av utredningarna. Av dessa är 76 procent pojkar och 24 procent flickor. I 90 respektive 80 procent av fallen har pojkar respektive flickor en NPF-diagnos. Barn som aktualiserats på grund av kriminalitet får betydligt fler biståndsbeslutade insatser beviljade, detta jämfört med barn som inte har aktualiserats på grund av kriminalitet.

Deltagande i gängbrottslighet och övrig brottslighet bland barn och ungdomar

Överlag har både kriminalitet och brottsutsatthet minskat bland Stockholms ungdomar, särskilt bland pojkar, sedan början av 2000-talet. Andelen elever som uppger att de använt hot eller våld har minskat över tid och är nu nere på historiskt låga nivåer, se figur 12. Andelen elever som uppger att de begått allvarliga egendomsbrott har också minskat över tid, även om trenden har mattats av de senaste åren. Andelen elever som uppger att de känt sig allvarligt hotade har minskat över tid.

Figur 12. Andelen elever som har använt hot eller våld under de senaste 12 månaderna. Källa: Stockholmsenkäten.

Samtidigt pågår en utveckling där fler unga involveras i allvarlig brottslighet. En stor utmaning är att kriminella nätverk aktivt rekryterar ungdomar till gängbrottslighet, ofta redan i 12–15-årsåldern. Det är främst barn som rekryterar andra barn till nätverken och de hierarkiska leden innebär ofta att barn och unga

både är offer och förövare. De kriminella nätverken använder rekrytering av yngre barn och unga för att minska riskerna för de äldre, sänka kostnaderna då unga är billig arbetskraft och höja den egna statusen bland andra kriminella.¹⁹

Stadsdelsnämndernas lokala lägesbilder återspeglas denna utmaning avseende rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk. Järva stadsdelsnämnd beskriver exempelvis att nyrekrytering av unga till kriminella nätverk förekommer i stadsdelsområdet och att det finns tydliga tecken på att rekryteringen går allt längre ner i åldrarna. Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd rapporterar att rekrytering till kriminella nätverk är kopplad till platser där det förekommer droghandel vilket kräver insatser för att öka säkerheten i offentliga miljöer parallellt med riktade insatser mot unga i riskzon för kriminalitet. Skärholmen stadsdelsnämnd rapporterar att det finns problem med nyrekrytering av barn och unga till kriminalitet och att riskerna ökar för barn och unga som till exempel har olika former av sårbarheter eller som vistas och är synliga utomhus utan tillsyn. Utmaningar finns även kopplat till digitala miljöer.

Sammanfattande analys

Det är komplext att beskriva utvecklingen av det prioriterade området. Ökade orosanmälningar tyder på ökad upptäckt av barn i riskzon, men kan även indikera att fler unga är i risk.

Ungdomsbrottsligheten minskat sedan 2000-talet, hot och våld är nere på historiskt låga nivåer. Psykisk hälsa har förbättrats något senaste åren, särskilt hos flickor, men kräver fortsatt fokus. Ökad narkotikaanvändning bland unga är en varningssignal, för att möta utmaningen krävs en stark samverkan mellan staden och Region Stockholm för att identifiera och hantera riskbeteenden.

Socioekonomiska faktorer påverkar risken för kriminalitet, och satsningar på skola, familjestöd och andra insatser mot våld i hemmet samt fritidsverksamheter avgörande för att förebygga destruktivt beteende.

Unga i ytterstadsdelarna löper högre risk att rekryteras till kriminalitet, ofta i tidig ålder. Resultat från NUSO visar att socialtjänsten når förhållandevis få barn i ett tidigt skede, både i relation till barnets ålder men också i relation till om det är första gången som barnen utreds. Den höga andelen återkommande utredningar liksom utvecklingen av egen beteendeproblematik indikerar att mer behöver göras tidigare. Nya socialtjänstlagen betonar förebyggande insatser, men effekten av dessa återstår att utvärdera. Skolan är en avgörande skyddsfaktor och spelar viktig roll i att uppmärksamma barn och bryta en antisocial utveckling,

¹⁹ Brottsförebyggande rådet. (2023). *Barn och unga i kriminella nätverk: en studie av inträde, brott, villkor och utträde*. Rapport 2023:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

särskilt för barn med ADHD och uppförandestörningar. Det finns behov av fler insatser i förskolan och BVC för att tidigt upptäcka och orosanmäla barn i riskzon. Därutöver behöver kunskapen om digitala riskbeteenden stärkas.

Erfarenhet av våld i hemmet och våldsutsatthet i barndomen är en riskfaktor som ökar risken för eget våldsbeteende senare i livet. Våld i hemmet kan också leda till andra former av utsatthet och psykosocial problematik, som exempelvis psykisk ohälsa, skadligt bruk och beroende eller skolmisslyckanden. Därutöver kan erfarenhet av våld i hemmet öka sårbarhet för rekrytering i gängmiljöer. Detta understryker vikten av tidiga insatser för barn och unga som lever med våld. Såväl för att skydda fortsatt utsatthet i hemmiljön som för att förebygga att våldet reproduceras eller att barnet hamnar i destruktiva och kriminella sammanhang längre fram. De flesta barn och unga i Stockholms stad utvecklar inte ett destruktivt beteende. Unga som utvecklar ett destruktivt beteende ska upptäckas tidigt och erbjudas insats. Andelen aktualiserade barnavårdsärenden på grund av barnets egen kriminalitet eller kriminellt umgänge är endast 4,4 procent. Pojkar med utländsk bakgrund är den grupp som i mindre grad beviljas insatser inom barn- och ungdomsvården på nationellt plan. Därutöver är det vanligare att dessa tackar nej till insatser, vilket pekar på vikten av att fortsätta arbetet för att öka förtroendet för socialtjänsten samt vikten av att säkerställa tillgången till insatser sker på lika villkor utifrån behov.

Kriminella miljöer och livsstilar

Stadens samverkansöverenskommelse med polisregion Stockholm

I staden finns unga och vuxna som verkar i kriminella miljöer vars livsstil har en påverkan på såväl brottslighet som trygghet. Det påverkar även de kriminellas anhöriga. Exempel på kriminella miljöer och livsstilar är nätverkskriminalitet, våldsbejakande extremism och terrorism samt risksupportermiljö. Effektiva och ändamålsenliga åtgärder behöver vidtas mot personer som är inblandade i dessa miljöer. Exempel på aktiviteter för att avbryta deltagande i kriminell verksamhet/extremism kan vara avhopparverksamhet, Trefas, sociala insatsgrupper samt åtgärder för att minska brottvinster. Samverkan och arbetssätt ska utvecklas där kunskaps- och informationsdelning mellan organisationerna sker utifrån gällande lagstiftning.

Det prioriterade områdets målsättningar är att

1. färre individer ska radikaliseras och rekryteras in i våldsbejakande miljöer
2. fler individer ska lämna kriminella miljöer/livsstil.

Medan det prioriterade området *Unga i riskzon för destruktivt beteende* riktar fokus på barn och unga som ännu inte riktigt är i den kriminella miljön är detta i fokus för detta prioriterade område kriminella miljöer och livsstilar. Det prioriterade området undersöker nätverkskriminalitetens struktur och funktionssätt samt hur den höjda hotbilden påverkar stadens arbete. Därutöver ges en beskrivning av trender inom den våldsbejakande extremismen. Detta kapitel kan med fördel läsas med utgångspunkt i statistiken om skjutningar och sprängningar i kapitlet om *Brottsutsatta och otrygga platser* och utvecklingen av kriminaliteten i *Unga i riskzon för destruktivt beteende*.

Nätverkskriminalitet

Tendensen till ökning av dödligt våld med skjutvapen kan observeras sedan i slutet av 1990-talet,²⁰ men efter 2012 ökade problemen markant. Nätverkens våld blev först synligt i de svenska storstäderna, innan det spreds till mindre orter. Det finns indikationer på att våldet har minskat något i Malmö och Göteborg, men det är fortfarande omfattande i Stockholm (se ex. figur 2 över skjutningar). Konflikter inom och mellan nätverk som är kopplade till Stockholmsområdet påverkar även våldet på andra håll i landet.

Våldsvågen i Stockholms stad präglas av en nätverksproblematik. Det finns en distinktion mellan gäng och nätverk utifrån grupperingarnas formaliseringsgrad där gängen är mer slutna medan

²⁰ Sarnecki, J. (2025). *Kriminella nätverk förr och nu*. Vetenskapsrådet.. Stockholm: Vetenskapsrådet.

nätverken är mindre beständiga och mer flytande sett till vilka medlemmar som finns med.²¹ Nätverk har en snabbt föränderlig struktur där allianser sluts mellan individer och grupper, för att efter en tid kanske upplösas och ibland omvandlas till fiendskaper. De flesta av de kriminella grupperingarna tycks vara under ständig förändring, inte minst när det gäller gruppens sammansättning.

Den flytande strukturen innebär samtidigt inte att det finns en svag organiseringsförmåga inom den kriminella miljön. Flertalet kriminella nätverk uppvisar en hög organiseringsförmåga där skilda kriminella upplägg såsom narkotikaanskaffning och distribution, lokala och internationella attentat mot enskilda personer, bedrägeri- och välfärdsbrott samt infiltration i offentliga och privata organisationer genomförs.

Av Brottsförebyggande rådets (Brå) rapport *Barn och unga i kriminella nätverk*²² framgår att det framförallt är unga i övre tonåren som rekryterar och involverar yngre barn i kriminella nätverk. Rekryteringen av barn och unga är en del av de kriminella nätverkens upplägg i exempelvis distributionskedjor för narkotika, våld samt vapenhantering, och motiveras av att de unga kriminella kan tjäna mer pengar genom att rekrytera yngre ”springpojkar”. Rekrytering av unga till kriminella miljöer sker både fysiskt och digitalt, där sociala medier spelar en växande roll i att rekrytera och behålla ungdomar i brottslighet. Kriminella grupper använder digitala plattformar för att sprida sitt budskap, vilket gör det svårare att motverka den kriminella ideologin. Teknologins utveckling innebär att det krävs nya sätt att kommunicera och påverka unga människor, både genom sociala medier och andra digitala arenor.

Flera stadsdelsnämnder rapporterar att unga är särskilt utsatta för att lockas in i kriminalitet genom nätverk på sociala medier och beskriver en utmaning i att effektivt nå denna grupp och förebygga rekrytering. De kriminellas rekrytering online utmanar stadens och polisens förmågor och legala förutsättningar att agera. De äldre kriminella kan genom att använda sig av barn skydda sig från exponering och straff. En del barn och unga går frivilligt med i de kriminella nätverken medan andra utsätts för hot och våld eller sätts i skuld till nätverken. Insatser för att förhindra och förebygga fortsatt kriminalitet är en viktig del i arbetet mot kriminella nätverk och annan brottslighet. Forskning visar att insatser till barn som i ung ålder begår sina första brott är viktigt för att åstadkomma

²¹ Sarnecki, J. (2025). *Kriminella nätverk förr och nu*. Vetenskapsrådet.. Stockholm: Vetenskapsrådet.

²² Brottsförebyggande rådet. (2023). *Barn och unga i kriminella nätverk. En studie av inträde, brott, villkor och utträde*. Rapport 2023:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

betydande effekter på brottsligheten.²³ Tidig kriminell utveckling är karaktäristisk för unga som fortsätter begå brott i vuxen ålder.

Sluten ungdomsvård

Barn som begår allvarliga brott när de är i åldern 15–17 år blir oftast dömda till sluten ungdomsvård i stället för till fängelse. Detta är ett tidsbestämt straff som avtjänas enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) på egna avdelningar inom SiS särskilda ungdomshem.

År 2024 avtjänade sammanlagt 31 barn och unga från Stockholms stad en påföljd enligt LSU vid något av SiS ungdomshem. Av dessa var 21 nya placeringar under året. Detta är en stor ökning från 2022 och 2023 då fem respektive tretton barn och unga avtjänade en påföljd enligt LSU. Fler barn och unga döms för grova brott vilket troligen beror på den rekrytering av minderåriga som pågår inom den organiserade brottsligheten.

Stadens insatser för att få individer att lämna kriminalitet

Det finns metoder och strategier som används för att både minska skjutvapenvåldet i den kriminella miljön och nyrekryteringen till kriminella nätverk. Genom samverkansmodellen Trefas arbetar socialtjänst, polis och kriminalvården tillsammans för att stoppa det dödliga våldet. När en individ vill lämna den kriminella miljön är det viktigt med snabb respons. Socialnämnden samarbetar därför med stadsdelsnämnderna för att personer som visat intresse för att lämna en kriminell livsstil ska få en första kontakt med staden inom 24 timmar. Socialrådgivningen, som bland annat besvarar frågor om att lämna en kriminell livsstil/kontext, har tagit emot 93 samtal rörande detta frågeområde, 45 samtal inkom från individen och 24 från anhöriga respektive professionella. Samtalen som inkommit till Socialrådgivningen avser inte endast individer som vill lämna kriminalitet direkt utan kan vara inkomna frågor som kategoriseras rörande ämnet.

Ytterligare etablerade stödinsatser i staden för unga och vuxna att lämna kriminell miljö och etablera sig i samhället är sociala insatsgrupper (SIG). SIG är en samverkansform mellan socialtjänst, Polis, skola, fritid, arbetsmarknadsnämnden och andra aktörer och finns i sju stadsdelsnämnder. Individer som beviljas insatsen ska upphöra med brottslighet samt bryta eller undgå att dras in i en kriminell livsstil eller i våldsbejakande extremism. I budgeten för

²³ Andershed, A-K. & Andershed, H. (2019). Risk- och skyddsfaktorer för normbrytande beteende bland unga: Att använda teori och forskning i praktiken. I *Barn och unga som begår brott eller riskerar att begå brott. Kunskapsstöd för socialtjänsten om att identifiera, utreda och bedöma behov*. Stockholm: Socialstyrelsen.

2025 anges att arbetet med sociala insatsgrupper ska spridas till fler stadsdelsnämnder och fortsatt utvecklas med fokus på kvalitet och uppföljning.

Det saknas i dagsläget möjlighet att följa upp och mäta hur många barn och unga som faktiskt är aktuella för en SIG-insats, vilket gör det svårt att dra säkra slutsatser kring målgruppens omfattning och behov. De uppgifter som finns att tillgå visar att det under 2024 var sammanlagt 70 unga och 115 vuxna individer som avslutat SIG-insats. Vuxna individer som avslutat SIG har succesivt ökat och andelen kvinnor har varit stabilt runt tio procent. Antalet unga individer som avslutat SIG under 2024 är i nivå med föregående år. Ytterligare en stadsdelsnämnd har infört insatsen under 2024, vilket innebär att de totala antalet individer som har avslutat insatsen har ökat. Snittåldern för SIG unga är 16 år. Andelen flickor i SIG unga har ökat från två procent under 2022 till elva och tolv procent under 2023 och 2024.

Föreligger en hög hotbild mot en individ kan denna behöva flyttas från Stockholm. I vissa fall kopplas socialförvaltningens centrala avhopparverksamhet in men detta gäller endast när polisens brottsoffer och personskyddsgrupp (BOPS) bedömt hotbilden som så pass allvarlig. Under 2024 var det totalt 45 avhoppssärenden i staden vilket är en minskning från föregående år då det var totalt 50 avhoppssärenden i staden.

Stadsdelsnämnderna lägesbilder visar återkommande att det, för att fler individer ska lämna kriminalitet, krävs ett intensivt uppsökande arbete i syfte att identifiera potentiella avhoppare och erbjuda stöd. Därtill visar lägesbilderna behov av vidareutveckling av arbetssätt för att stärka stödet till brottsoffer och anhöriga till individer i den kriminella miljön samt anhöriga till personer som har drabbats av skjutningar och dödligt våld.

Våldsbejakande extremism

Under 2023 beslutade Säkerhetspolisen att höja terrorhotnivån från ett förhöjt hot (3) till ett högt hot (4), vilket gäller alltjämt. Det innebär att Sverige har gått ifrån att vara ett legitimt till ett prioriterat mål för terrorattentat. Enligt Nationellt Centrum mot Terrorhotsbedömning (NCT) kommer terrorattentatshotet främst från individer som agerar ensamma alternativt i mindre grupper och är motiverade av våldsbejakande islamism alternativt våldsbejakande högerextremism.²⁴ Säkerhetspolisen ser en utveckling där en ökad mängd personer upplevs sympatisera med de våldsbejakande extremistmiljöernas ideologi eller de drivkrafter

²⁴ Nationellt Centrum för Terrorhotsbedömning (NCT), *Helårsbedömning 2024 – sammanfattning*.

som finns i dess närhet.²⁵ Detta gör att fler attraheras av propagandan och att det finns en grogrund för rekrytering. Drivkrafter kombineras ofta och ibland sätts samman till en personlig ideologi, inte minst med internet och sociala medier som plattform. I dessa finns allt ifrån trosuppfattning, rasism och främlingsfientlighet till misogyni och konspirationsteorier.

Polisregion Stockholms lägesbild visar en ökad närvaro av den högerextrema aktivklubb-miljön, vilket bekräftas av stadsdelsnämndernas lägesbilder där framförallt Enskede-Årsta-Vantör och Hägersten-Älvsjö rapporterar om en förekomst av denna högerextrema miljö lokalt. Polisregionen beskriver vidare att de får in en stor mängd tips gällande potentiella hot och oro för skolattacker. Denna utveckling bekräftas av utbildningsförvaltningen. De händelser som inkommit till förvaltningen visar på en ökning av oro för skolattacker. Vissa har bedömts som allvarliga och kring dessa händelser har förvaltning och skolor haft samarbete och kontakt med polisen, Redex, socialtjänsten och stadsdelsnämnderna.

I övrigt visar stadsdelsnämndernas lägesbilder att högerextremism är den mest synliga formen av våldsbejakande extremism i staden. Extremismen uttrycks genom klotter, klistermärken, skadegörelse, affischering och banderoller, vilket särskilt påverkar skolmiljöer men även andra fastigheter, byggnader och broar. Propaganda sprids också via flygblad i brevlådor. Det har därutöver förekommit enstaka fall där personal hotats. Vänsterextremism och islamistisk extremism förekommer i majoriteten av stadsdelsområdena, om än inte i lika hög utsträckning. Järva stadsdelsnämnd avviker genom en högre förekomst av islamistisk extremism som enligt stadsdelsnämnden bland annat manifesteras genom terrorrelaterad stödverksamhet (finansiering och rekrytering) och annan ekonomisk brottslighet såsom stölder, bedrägerier och bidragsbrott.

Stadsdelsnämnderna upplever överlag våldsbejakande extremism som en relativt liten förekomst jämfört med övrig kriminalitet. Socialtjänstens ärenden kopplade till våldsbejakande extremism är generellt sett få. Polisen bedömer antalet individer involverade i våldsbejakande extremism som begränsat i staden. Stadsdelsnämnderna rapporterar samtidigt genomgående om behovet av kompetenshöjande insatser för att öka medvetenheten och kunskapen om problematiken – inte minst om digitaliseringen av våldsbejakande extremism – då det kan leda till mer träffsäkra lägesbilder.

²⁵ Säkerhetspolisen. *Våldsbejakande extremism*.
<https://www.sakerhetspolisen.se/hoten-mot-sverige/terrorism-och-extremism/valdsbejakande-extremism.html> [Hämtad den 2025-01-13]

NCT har noterat potentiellt förmågehöjande kontaktytor mellan den organiserade brottsligheten och våldsbejakande extremism, framförallt genom personliga kontakter. Vissa genom att brottsvinster från den organiserade brottsligheten till del misstänkas finansiera verksamhet som kopplas till terrorism. Enligt NCT har i dagsläget sannolikt den organiserade brottsligheten en större attraktionskraft för unga individer genom att erbjuda pengar och därtill kopplad status samt möjlighet att bruka våld, främst genom tillgång till vapen, i större utsträckning än våldsbejakande extremistiska nätverk. Samtidigt påpekar NCT att en ny global konflikt liknande den IS skapade i Syrien och Irak 2014–2019, eller andra frågor som lyfter fram våldsbejakande islamism, skulle kunna öka viljan hos unga i kriminella gäng att ansluta sig till sådana rörelser.

Sammanfattande analys

Rekrytering av unga till kriminalitet ökar i Stockholm. Fler barn och unga från Stockholms stad döms för grova brott jämfört med tidigare år, vilket sannolikt beror på den rekrytering av minderåriga som pågår inom den organiserade brottsligheten. Kriminella nätverk är rörliga samtidigt som de har en hög organiseringsförmåga och kan utföra avancerade operationer. Den ökade digitaliseringen har även inneburit att de kriminella aktörerna i allt högre utsträckning verkar internationellt och utgår från andra länder än Sverige, vilket utmanar stadens och polisens förmågor och legala förutsättningar att agera. Det har också förekommit att skjutningar och våldsdåd i staden under 2024 har utförts av ungdomar från andra kommuner, vilket understryker vikten av bred samverkan mellan flera aktörer och kommuner.

Staden har etablerade metoder och strategier för att minska skjutvapenvåldet och nyrekryteringen till kriminella nätverk. Det finns också stödinsatser för unga och vuxna som vill lämna en kriminell miljö. Det mått som finns att tillgå när det gäller antalet unga som deltar i sociala insatsgrupper visar att antalet unga pojkar som har avslutat insatser är på liknande nivåer som föregående år. Detta samtidigt som stadsdelsnämnderna rapporterar en ökad rekrytering av unga till kriminalitet samt ökad efterfrågan på skyddsplaceringar och på stöd för unga att lämna kriminalitet. Andelen flickor i SIG-insats har ökat under 2023 och 2024. Det är dock fortsatt avgörande att fler individer nås av och ges möjlighet att använda stadens stödinsatser. Det krävs ökad spridning och tillgänglighet av dessa åtgärder samt ett aktivt arbete för att identifiera och motivera personer i riskzonen.

Våldsbejakande extremism utgör en fortsatt säkerhetsrisk, med ökad oro för skolattacker. Den framtida utmaningen ligger i att förstärka samverkan mellan myndigheter, utveckla nya strategier för att förebygga digital brottslighet och säkerställa att fler individer kan lämna den kriminella livsstilen på ett säkert och hållbart sätt.

Särskilt utsatta och sårbara brottsoffer

Stadens samverkansöverenskommelse med polisregion Stockholm

Risken för att bli utsatt för brott ser olika ut för olika individer och samhällsgrupper. Personer som utsätts för sexualbrott, våld i nära relation, barn som utsätts för våld eller bevittnar våld i nära relation och personer i människohandel klassas som särskilt utsatta brottsoffer.

Det finns brottsoffergrupper som har begränsad förmåga att hantera brott de utsätts för, vilket innebär att de är särskilt sårbara. Exempel på sårbara brottsoffer kan vara äldre utsatta för bedrägeri, personer utsatta för hedersrelaterat våld och personer utsatta för brott utifrån sin etnicitet, nationalitet, funktionsnedsättning, kön, religion eller sexuella läggning.

I många fall riktar gärningspersonen in sig på offret just på grund av dess tillhörighet till någon av de nyss nämnda grupperna. Exempel på aktiviteter är att erbjuda ett samordnat stöd för personer som har blivit utsatta för vålds- och sexualbrott, riskreducerande samtal med och behandling av potentiella gärningspersoner samt kompetenshöjande insatser i samverkan med de utsatta/sårbara gruppernas organisationer.

Det prioriterade områdets målsättningar är att

1. färre gärningspersoner begår brott mot särskilt utsatta och sårbara brottsoffer
2. färre särskilt utsatta och sårbara brottsoffer utsätts för brott
3. fler särskilt utsatta och sårbara brottsoffer får relevant stöd och hjälp.

Kvalitativa och kvantitativa kartläggningar samt erfarenheter från både stadens och Polisens verksamheter indikerar att vissa grupper är mer sårbara och utsatta för brott. Personer kan dessutom vara utsatta utifrån flera olika dimensioner samtidigt. Lägesbilden fokuserar på våld i nära relation och sexualbrott, utvecklingen av bedrägerier, brottsutsatthet för personer med funktionsnedsättning samt andra särskilt sårbara och utsatta brottsoffer där statistik finns att tillgå.

Våld i nära relationer och sexualbrott

Våld i nära relationer är ett relativt vanligt fenomen. I en nationell undersökning från Brå uppgav 13,6 procent (16–84 år) att de blivit utsatta för någon typ av våld i nära relation under 2022.²⁶ Det är en större andel kvinnor än män som uppger att de blivit utsatta (15,2

²⁶ Brottsförebyggande rådet. (2024). *Brott i nära relation. Kartläggning av utsatthet under 2022 och under livstiden*. Rapport 2024:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

respektive 11,7 procent). Vanligast förekommande är att utsättas för någon form av psykiskt våld; inom kategorin är det vanligast att ha blivit utsatt för kränkningar och förödmjukelser. Andelen som uppger utsatthet för fysiskt våld under 2022 var 2,6 procent för kvinnor och 2,0 procent för män.

Samtliga stadsdelsnämnder rapporterar att våld i nära relation är en central utmaning. Mörkertalet är stort och det förekommer svårigheter kopplade till att upptäcka och hantera våld i nära relationer samt ge det stöd som personer behöver. Hässelby-Vällingby rapporterar i sin lokala lägesbild att gruppen som blivit utsatt för våld i nära relation har ökade stödbehov och behov av mer anpassade insatser. Hässelby-Vällingby och Skärholmen beskriver att det finns en brist på permanenta boendelösningar för våldsutsatta efter skyddsplaceringar vilket gör det svårare för de utsatta att ta sig vidare och möjlighet att uppnå ett liv fritt från våld. Södermalm och Kungsholmen rapporterar ett högt tryck till stödinsatser för vuxna och kapacitetsbegränsningar vid relationsvårdscentrum Innerstaden (RVCI). Norra Innerstaden rapporterar att en stor andel brottsoffer och förövare inte är bosatta i stadsdelsområdet, vilket gör att insatser ofta riktas mot besökare. Farsta rapporterar en högre än genomsnittlig förekomst av brott i parrelationer jämfört med andra områden i Stockholm.

Enligt den nationella trygghetsundersökningen redovisade år 2024 fem procent av Stockholms stads invånare att de hade blivit utsatta för sexualbrott de senaste 12 månaderna, att jämföra med fyra procent i riket och i Stockholms län. Andelen har legat på en relativt jämn nivå efter nedgång under perioden 2017 till 2020. Även antalet anmälda sexualbrott i Stockholms stad har legat på en relativt jämn nivå, sedan 2021 har antalet anmälda sexualbrott varierat mellan 2 382 till 2 585 per år.²⁷ Att antalet rapporterade sexualbrott är betydligt lägre än den självrapporterade indikerar ett stort mörkertal.

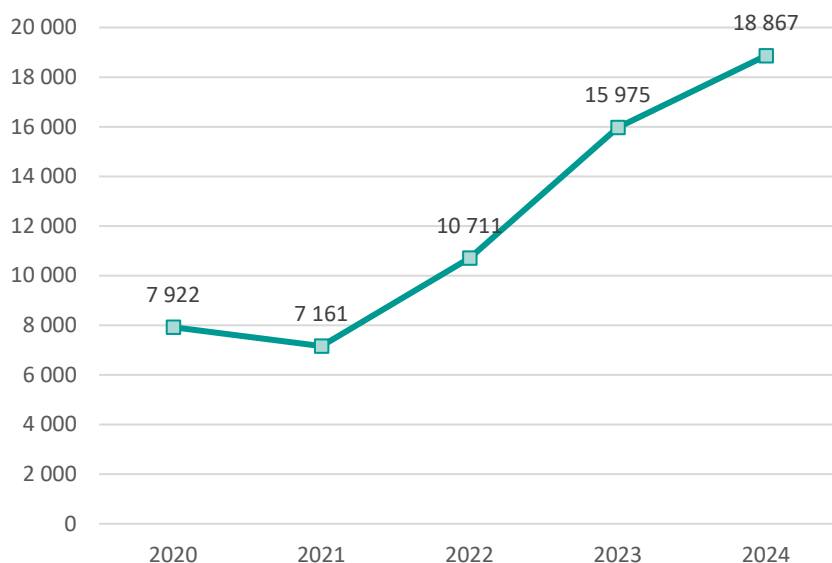
Stockholmsenkäten visar att flickor är mer utsatta för sexuella handlingar mot sin vilja än pojkar. Andelen flickor som blivit tvingade till sex ökade kraftigt i 2018 och 2020 års mätningar, men ligger år 2023 på samma nivåer som innan ökningen 2018.

Utveckling av bedrägerier

Även om brottsligheten generellt sett minskar finns det brottstyper som har ökat de senaste åren. En sådan är bedrägeribrotten, som har ökat både nationellt, i länet och i Stockholms stad. Bedrägeribrotten riktas särskilt mot äldre personer. I ett längre perspektiv har antalet

²⁷ Ifall varje anmälan skulle vara ett unikt brottsoffer (vilket inte är ett troligt antagande varför den faktiska andelen är mindre än denna skattning) innebär detta att mellan 0,2 till 0,3 procent av stockholmarna har anmält ett sexualbrott.

anmälda bedrägerier i Stockholms stad varierat kraftigt. Anmälningar om bedrägeribrott i Stockholms stad har 2022 och 2023 ökat kraftigt, se figur 13. Utvecklingens riktning bekräftas i enkätundersökningar där utsatthet för bedrägerier undersöks, men de anmälda brotten har ökat i betydligt högre utsträckning än i självrapporterade enkätundersökningar vilket tyder på en ökad anmälningsbenägenhet.

Figur 13. Antal anmälda bedrägeribrott. Datakälla: Polisen. Bearbetning: Stockholms stad.

I samtliga lokala lägesbilder rapporterar stadsdelsnämnderna en ökning av bedrägerier riktade mot äldre och i viss mån även mot personer med funktionsnedsättning. Social manipulation och telefonbedrägerier rapporteras som vanliga metoder. Informationskampanjer och förebyggande arbete för att utbilda målgruppen är en gemensam strategi, men stadsdelsnämnderna beskriver samtidigt att utmaningar kvarstår kring hur man når äldre effektivt.

Personer med funktionsnedsättning

Stockholms stads trygghetsundersökning har i flera år i rad visat att personer med funktionsnedsättning är den grupp som är mest otrygga.²⁸ Gruppen anger också att otryggheten i högre utsträckning påverkar dem i deras vardagsliv. Fysiskt och psykiskt våld är nästan dubbelt så vanligt i gruppen i jämförelse med övriga befolkningen. Den beroendeställning som många personer med funktionsnedsättning befinner sig i ger ökad risk för att utsättas för brott.²⁹

²⁸ Jämfört med ålder, kön, ifall utlandsfödd och studiebakgrund.

²⁹ Myndigheten för delaktighet. *Brott och utsatthet*. 2023-11-28. [Hämtad 2025-02-28].

Stockholms stads trygghetsundersökning visar vidare att en dubbelt så hög andel av de som har en funktionsnedsättning har blivit hotade, jämfört med övriga personer. Personer med funktionsnedsättnings utsatthet noteras särskilt i Skärholmens lokala lägesbild. Stadsdelsnämnden ser en ökning av personer med funktionsnedsättning som utnyttjas av kriminella för brott, både som offer och förövare, vilket bland annat har uppmärksammats på grupp- och servicebostäder.

Andra särskilt sårbara och utsatta grupper

Det finns fler grupper än ovanstående som är sårbara och utsatta. Det finns utmaningar med att samla in data som möjliggör redovisning av diskriminering och utsatthet för särskilda grupper. Avsaknaden av adekvat data som undersöker förutsättningarna för olika grupper bidrar till svårighet att kvantitativt beskriva deras utsatthet. Anmälningssbenägenheten skiljer sig även åt mellan olika typer av brott. Brott mot särskilt utsatta och sårbara brottsoffer kan tänkas ha än högre mörkertal, detta på grund av att offren just är utsatta. Utsattheten är ofta förknippad med någon form av beroendeförhållande mellan offer och gärningsmän, vilket påverkar förutsättningarna att anmäla och söka hjälp.

Brå sammanställer regelbundet anmälningar gällande hatbrott. Den senaste sammanställningen visar att antalet anmälda hatbrott i Stockholm år 2022 var 333 stycken. Hatbrotten kategoriseras efter fyra typer där främlingsfientliga och rasistiska hatbrott var de vanligaste; 53 procent av fallen hade det motivet. Hatbrott mot religiösa grupper utgjorde 18 procent av fallen och HBTQI-relaterade hatbrott utgjorde 12 procent. De kvarstående 17 procenten var okategoriserade hatbrott.

Stockholms stads trygghetsmätning undersöker om stockholmarna under det senaste året känt sig oroliga för att utsättas för ett brott på grund av sitt (svenska eller utländska) ursprung. Resultaten visar att oron är högre hos utlandsfödda: 18 procent av de som är utlandsfödda och 9 procent av de som är svenskfödda har känt sig oroliga för att utsättas utifrån sin bakgrund. Boende i Järva, Hässelby-Vällingby och Skärholmen är de som i högst utsträckning upplever sig otrygga på grund av sitt ursprung.

Sammanfattande analys

Risken att utsättas för brott varierar mellan individer och samhällsgrupper. En gemensam utmaning är dock de höga mörkertalen, vilket gör det svårt att bedöma brottens omfattning. Många offer, särskilt de i beroendeförhållanden, vågar inte anmäla brott av rädsla för repressalier eller på grund av skam, vilket försvårar insatser för att förebygga och hantera brottsligheten. Detta gäller särskilt brott som våld i nära relationer och hedersrelaterat våld. Våld i nära

relationer är ett utbrett problem, där psykiskt våld dominerar och kvinnor är mest utsatta. Stadsdelsnämnderna rapporterar i sina lokala lägesbilder utmaningar kopplade till att upptäcka och hantera våld i nära relationer. Högt tryck på stödinsatser för vuxna gör det till ett särskilt prioriterat område.

Personer med funktionsnedsättning är mer utsatta för våld och upplever en högre grad av otrygghet än den övriga befolkningen. Därtill löper de högre risk för att utnyttjas av kriminella, vilket har uppmärksammats i lokala lägesbilder. Funktionsnedsatta personer kan också ha en beroendeställning som gör det svårare att rapportera brott. Bedrägerier har ökat kraftigt de senaste åren, särskilt riktade mot äldre. Utlandsfödda känner sig mer oroliga att utsättas för hatbrott än svenskfödda. Samverkan mellan myndigheter och ideella organisationer är av vikt för att nå sårbara brottsoffer och förbättra stödet till dem.

Systemhotande brottslighet

Stadens samverkansöverenskommelse med polisregion Stockholm
Brottslighet riktad mot välfärdssystemen är systemhotande då både resursfördelning och myndighetsutövning påverkas. Välfärdsbrott innebär ett felaktigt utnyttjande av skattemedel, vilket riskerar att hota legitimiteten för både välfärden och det offentliga. Långsiktigt är välfärdsbrott ett hot mot demokratin och riskerar även att leda till att tillit och förtroende för samhällsinstitutioner undergrävs. Det kan handla om arbetslivskriminalitet eller otillåten påverkan, exempelvis mot enskilda personer eller desinformationskampanjer mot socialtjänsten. Det kan även handla om bedrägerier mot utbetalande myndigheter och kommuner, exempelvis ekonomiskt bistånd och föreningsbidrag.

Det prioriterade områdets målsättningar är att

1. stärka stadens förmåga att motverka välfärdsbrott
2. minska antalet och storleken på felaktiga utbetalningar
3. stärka parternas förmåga att motverka otillåten påverkan.

Den systemhotande brottsligheten tar nya vägar och kräver att staden kraftsamlar på andra sätt än tidigare mot brottsligheten. Genom stadens olika system söker sig den systemhotande brottsligheten till områden där det finns pengar att tjäna. Lägesbilden fokuserar utifrån det prioriterade området systemhotande brottslighet på kriminell ekonomi, välfärdsbrottslighet, felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd och otillåten påverkan.

Kriminell ekonomi

Polismyndigheten beskriver kriminell ekonomi som ett ekosystem där brottsvinster genereras, hanteras och återinvesteras. Enligt Polisen beräknas den kriminella ekonomin generera 100 till 150 miljarder kronor i brottsvinster per år.³⁰ Den organiserade brottsligheten bedriver systemhotande verksamhet genom komplexa brotts- och penningtvättsupplägg i legala företag innefattande näringsverksamhet, vård, bygg, städ med mera. Stora summor från brottsvinster genereras årligen från bland annat svarta inkomster, bidragsbrott, bedrägerier, avfallsbrottslighet och narkotikamarknaden. Den kriminella ekonomin är både systemhotande och har påverkan på det lokala samhället. Den riskerar skapa parallella samhällsstrukturer med alternativa ekonomiska system.

³⁰ Polismyndigheten, Polisregion Stockholm. (2024). *Den kriminella ekonomin Introduktion och översikt*. Stockholm: Polismyndigheten.

Välfärdsbrott

En betydande del av den kriminella ekonomin utgörs av välfärdsbrott,³¹ det vill säga när en privatperson, organisation eller ett företag otillbörligen utnyttjar medel från det allmänna för egen vinning.³² Kommuner är särskilt sårbara för välfärdsbrottslighet givet de omfattande resurser som fördelas – liksom den bredd av verksamheter som återfinns.³³ Vinster från välfärdsbrottsligheten kan exempelvis finansiera annan grovt organiserad brottslighet och våldskapital.

I staden finns flera processer och områden som är särskilt sårbara för välfärdsbrott och kan utnyttjas på olika sätt. Det gäller bland annat välfärdstjänster, inköp och upphandling, tillstånd och tillsyn, hantering och utbetalning av föreningsstöd samt förvaltning och uthyrning av bostäder och fastigheter. Dessa områden är sårbara eftersom de ofta involverar stora ekonomiska flöden, komplexa regelverk och flera aktörer, vilket skapar möjligheter för oegentligheter. Vanliga sätt som oseriösa aktörer eller organiserad brottslighet försöker utnyttja systemet är genom bedrägerier, arbetslivskriminalitet, mutor, korruption, falska avtal eller otillåten påverkan.

Att bedöma omfattningen av välfärdsbrottslighet generellt, liksom i staden, är en stor utmaning. Då välfärdsbrott inte är egen brottstyp utan tar sig uttryck i andra former av brott och felaktigheter blir antalet datakällor snabbt många och otydliga. Därtill förblir många fall av välfärdsbrott oupptäckta eller oregistrerade, vilket leder till en underrapportering i statistiken. Omfattningen blir alltså svår att uppskatta eftersom den faktiska vidden av kriminalitet inom systemet är okänd och svår att mäta exakt.

Även i stadsdelsnämndernas lokala lägesbilder återspeglas svårigheten att beskriva hur förvaltningen och lokalsamhället är utsatt för systemhotande brottslighet och välfärdsbrott. Fokus i stadsdelsnämndernas lägesbilder ligger istället på utmaningar och behov kopplat till välfärdsbrottslighet. Nästintill samtliga stadsdelsnämnder rapporterar vikten av samverkan för att upptäcka och hantera välfärdsbrott – internt inom den egna nämnden och inom staden i stort. Det framgår av lägesbilderna att arbetet med att motverka välfärdsbrott varierar mycket mellan stadsdelsnämnderna. En del stadsdelsnämnder är välstrukturerade och proaktiva i sina åtgärder medan andra har fortsatt utrymme att utveckla systematik och tydligare strategier.

³¹ Polismyndigheten, Polisregion Stockholm. (2024). *Den kriminella ekonomin Introduktion och översikt*. Stockholm: Polismyndigheten

³² Stadens definition av välfärdsbrott

³³ SNS. (2023). *Den sårbara staten. En forskningsöversikt om hur organiserad brottslighet påverkar stat och kommun*. Carina Gunnarson, SNS Förlag

Felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd

En datakälla som staden årligen sammanställer och som kan betraktas som *en* parameter som beskriver stadens utsatthet för välfärdsbrott är felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd. Tillgängliga uppgifter är upptäckta felaktiga utbetalningar, mörkertalets storlek är okänd. Under år 2024 inleddes 271 utredningar om felaktiga utbetalningar, att jämföra med 279 utredningar år 2023. Antalet inledda utredningar har successivt minskat de senaste fyra åren. Stadsdelsnämnderna och socialnämnden fattade 138 beslut om att återkräva utbetalt ekonomiskt bistånd till ett belopp om 3,4 miljoner kr 2024. Det var en tydlig minskning jämfört med 2023 då besluten om återkrav var 213 st och den återkrävda summan 9,3 miljoner kronor. Enligt socialförvaltningen kan minskningen bero på en kombination av faktorer, där förbättrade rutiner, strängare kontroll vid handläggning eller minskat antal biståndsmottagare troligen spelar en stor roll. Arbetsmarknadsläget kan ha förbättrats, vilket gör att färre personer söker bistånd, och därmed minskar också antalet felaktiga utbetalningar.

Den totala kostnaden för utbetalt ekonomiskt bistånd under 2024 år uppgick till strax under en miljard kronor och återkravsbeloppet motsvarar därmed ca 0,3 procent av det belopp som betalats ut i ekonomiskt bistånd under året. Det bistånd som återbetalades till stadsdelsnämnderna under året uppgick till drygt 1,3 miljoner kronor, vilket var ca hundra tusen kronor mindre än 2023.³⁴

I de lokala lägesbilderna rapporterar stadsdelsnämnderna om vikten av samverkan med polis gällande polisanmälningar för felaktiga utbetalningar. I de lokala lägesbilderna framkommer att antalet polisanmälningar är få, vilket delvis upplevs bero på höga krav på bevisning. Det är dock viktigt att betona att det är kommunens ansvar att göra polisanmälan vid misstanke om brott, det är sedan polisens brottsutredning som avgör huruvida brott har begåtts.

Otillåten påverkan

Stadens arbete med att förebygga otillåten påverkan samt hot, våld och trakasserier mot anställda sker främst inom ramen för det systematiska arbetsmiljöarbetet. Otillåten påverkan kan innebära brottsliga handlingar men också handlingar som inte är brott i juridisk mening. En händelse betecknas som otillåten påverkan om den drabbade uppfattar att syftet var att påverka tjänsteutövningen. Stadens säkerhetsavdelning genomförde 2023 en kartläggning

³⁴ Socialförvaltningen, (2025) *Rapport över arbetet mot felaktiga utbetalningar och bidragsbrott i Stockholms stad 2024*. Stockholms stad.

avseende otillåten påverkan. Resultatet visade två särskilda riskgrupper för otillåten påverkan: dels funktioner som genomför myndighetsåtgärder (exempelvis tillsyn eller tvång), dels funktioner som meddelar myndighetsbeslut (exempelvis ekonomiskt bistånd). Inom socialtjänstens myndighetsutövning är trakasserier den vanligaste formen av otillåten påverkan, exempelvis självmordshot, obehagliga telefonsamtal, skuldbeläggning och obehagliga anspelningar, eller uthängning i sociala medier.

I de lokala lägesbilderna lyfter en del ytterstadsdelsnämnder desinformationskampanjer inom ramen för systemhotande brottslighet. Särskilt framträdande är det inom socialtjänsten, där socialsekreterare och chefer hängs ut på sociala medier. Kampanjerna innehåller ofta personliga angrepp med namn, bilder och adresser till enskilda medarbetare. Denna utveckling har lett till att flera socialsekreterare känner sig utsatta och otrygga i sitt arbete. Därtill rapporterar en del stadsdelsnämnder behov av fortsatt arbete för att förhindra möjliggörare för kriminell verksamhet.

Sammanfattande analys

Systemhotande brottslighet är ett allvarligt samhällsproblem med omfattande ekonomiska konsekvenser och risker för systemets legitimitet. Då det är klarlagt att välfärdsbrott mot bland annat kommuner utgör en betydande del av den totala kriminella ekonomin är det nödvändigt att fortsatt kraftsamla mot problematiken. Brottsligheten är svår att kvantifiera, då den ofta sker dolt och av kriminella aktörer som använder sofistikerade metoder för att utnyttja systemets svagheter. Svårigheten att förstå välfärdsbrottslighetens omfattning gör det även utmanande att förstå utvecklingen.

Risker för välfärdsbrott finns genomgående i stadens verksamheter – överallt där det finns möjlighet för en individ, organisation eller ett företag att göra vinst eller ta del av stadens många olika typer av tjänster. Det är därför centralt att tillräckligt med resurser avsätts för att genomföra ändamålsenliga kontroller av både leverantörer och föreningar. Det finns även en tydlig förbättringspotential i informationsdelningen av avvikelser mellan nämnder, bolag och externa aktörer, inklusive rättsvårdande myndigheter. Ett mer systematiskt och strukturerat informationsflöde kopplat till både avtalsuppföljningen och tillsynsarbetet minskar risken för att oseriösa leverantörer eller aktörer får fortsätta verka inom stadens verksamheter. Det kan finnas fördelar med att inkludera hur näringslivet påverkas och bidrar till den organiserade brottsligheten för att få mer träffsäkra lägesbilder. Otillåten påverkan ökar enligt de lokala lägesbilderna, särskilt mot socialtjänsten, och bidrar till otrygghet för stadens anställda.

Slutsatser

Brottslighetens utveckling har under 2000-talet präglats av en trend där antalet brott har blivit färre men där de allvarligaste brotten blivit fler. Minskningen av vissa typer av brott, såsom skadegörelse, stölder och misshandel, är positiva signaler. Samtidigt kvarstår skjutningar och sprängningar på en hög nivå. Detta pekar på att även om brottsnivåerna förändras, krävs ett fortsatt långsiktigt och strategiskt arbete för att minska den grova våldsbrottsligheten.

Det eskalerade skjutvapenväldet har legat på en högre nivå och hållit i längre i Stockholms stad jämfört med de övriga storstadsområdena Göteborg och Malmö. Under det senaste decenniet har de kriminella nätverken i än högre utsträckning påverkat samhället, med rekrytering av barn och unga som utförare, avancerade logistikflöden för narkotika och intrikata brottsupplägg kopplat till bedrägerier och välfärdsbrott. Brottsligheten har tagit nya vägar, bland annat genom den ökade rekryteringen av barn och unga i online-miljö samt vågen av sprängningar under oktober 2024 till januari 2025.

Det finns samtidigt tecken på att det brottsförebyggande arbetet gett positiv effekt. Antalet skjutningar har succesivt minskat sedan 2020, de öppna drogsценerna har blivit färre till antalet och otryggheten minskar. Dock är den geografiska variationen i trygghet påtaglig. Medan Farsta, Skarpnäck och Hägersten-Älvsjö helt blivit av med sina drogsценer och Järva och Enskede-Årsta-Vantör visar en positiv utveckling, har brottsligheten på drogsценerna i Skärholmen och Hässelby-Vällingby ökat. Därtill finns det grupper i staden som blir utsatta för brott i högre utsträckning än övriga, och som är mindre trygga i stadsmiljön. Särskilt utsatta grupper är kvinnor, personer med funktionsnedsättning och personer med utländsk bakgrund. Detta understryker vikten av att anpassa insatser för att möta olika gruppers behov.

Risken att utsättas för brott varierar mellan individer och samhällsgrupper. Våld i nära relationer samt sexualbrott är fortsatt allvarliga problem. *Bryt upp-programmet* är av stor betydelse eftersom det erbjuder ett strukturerat och samordnat stöd för våldsutsatta.

Personer med funktionsnedsättning är inte bara mer otrygga utan även mer utsatta för våld och exploatering av kriminella. För många grupper saknas statistik och kunskap om utvecklingen, vilket inte får begränsa ambitionen att arbeta med insatser för att motverka gruppernas utsatthet.

Rekrytering av unga till kriminalitet är en växande utmaning i staden. Trots att ungdomsbrottsligheten minskat sedan 2000-talet samt att hot och våld är på historiskt låga nivåer, rekryteras unga i allt lägre åldrar till kriminella nätverk. Antalet unga pojkar som

avslutat SIG-insats är på liknande nivåer som tidigare år. Att identifiera och erbjuda insatser till unga i riskzonen är avgörande, men det är också angeläget att analysera huruvida nuvarande strategier är tillräckligt effektiva och anpassade till dagens situation. Därtill är det av absolut vikt att arbeta förebyggande genom att tidigt identifiera riskfaktorer då det är betydligt lättare att förhindra uppkomsten av ett negativt beteende än att bryta en redan påbörjad destruktiv och normbrytande utveckling. Att endast 4,4 procent av inledda utredningar inom socialtjänsten gäller kriminalitet visar att det finns andra former av utsatthet, såsom psykisk ohälsa, våldsutsatthet och skadligt bruk och beroende, som också behöver prioriteras. Samverkan med Region Stockholm och andra aktörer är avgörande för att säkerställa att rätt stöd ges i rätt tid. Skolan är en central skyddsfaktor, men även insatser i förskolan och barnhälsovården behöver stärkas för att tidigt identifiera barn i risk.

Ett ökat antal orosanmälningar är mångtydligt då det kan indikera en ökad upptäckt av barn i riskzon jämfört med tidigare, men också att fler barn befinner sig i utsatta situationer. Den nya socialtjänstlagen, som träder i kraft den 1 juli 2025, kan innebära en positiv förändring genom att tillgängliggöra tidiga insatser för unga i riskzon. Dock behöver det säkerställas att insatser ges på lika villkor utifrån behov. Unga män med utländsk bakgrund från socialt utsatta områden är i högre utsträckning än andra grupper både offer för och förövare i de grova våldsbrotten. Samtidigt blir gruppen i lägre grad beviljade insatser inom den sociala barn- och ungdomsvården, enligt nationell statistik. Att säkerställa denna grupps skyddsfaktorer och minimera gruppens riskfaktorer framstår som en central uppgift för ett framgångsrikt brottsförebyggande arbete.

Utvecklingen inom den digitala brottsligheten kräver ökad uppmärksamhet. Brott mot unga online ökar, vilket understryker behovet av att utveckla nya strategier för digitalt brottsförebyggande arbete. Det finns samtidigt utmaningar att erbjuda insatser och arbeta förebyggande utifrån att kommuner varken har ansvar eller lagligt stöd enligt socialtjänstlagen att hantera individer utanför sitt ansvarsområde.

Ett fenomen som kräver särskilt och samlat fokus från den kommunala organisationen är den systemhotande brottsligheten. Valfärdsbrottslighet, arbetslivskriminalitet och otillåten påverkan berör grundvalarna för vårt välfärdssamhälle. Dessa brott påverkar samhällets legitimitet och innebär omfattande ekonomiska förluster. Svårigheten att kvantifiera brottsligheten gör det svårt att förstå dess fulla omfattning, men det är tydligt att välfärdsbrottslighet har en bred påverkan och kräver samordnade insatser. Att kraftsamla hela organisationen samt analysera vad välfärdsbrottsligheten innebär och hur den kan motverkas i den egna kontexten blir av vikt framgent.

Den samlade analysen visar att brottsutvecklingen kräver fortsatt koncentration. Samverkan med Region Stockholm, Polisen och andra centrala aktörer är en förutsättning för att möta dessa utmaningar. Kriminella nätverk anpassar sig och utvecklar nya metoder, vilket gör det nödvändigt att strategiskt och långsiktigt motverka systemhotande brottslighet, rekrytering av unga till kriminalitet och den otrygghet som drabbar utsatta grupper. Ett förstärkt arbete inom dessa områden är avgörande för att skapa en tryggare stad.

